

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas

ALEKSANDR PONIATAJEV

**SAVO-SVETIMO RIBOS (PER)KONSTRUOJANT KARTVELIŠKĄ
TAPATYBĘ RUSIJOS KARO UKRAINOJE KONTEKSTE: SAKARTVELO
STUDENTŲ PERSPEKTYVOS**

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Vadovė: doc. dr. Kristina Šliavaitė

Vilnius, 2023

Turinys

SANTRAUKA	3
ĮVADAS	4
2. TEORINĖS PRIEIGOS.....	8
2.1. Identiteto sampratos ir jų kritika.....	8
2.2. Etniškumas ir etninės ribos geopolitinių sukrėtimų kontekste	10
3. KOKYBINIO LAUKO TYRIMO PRISTATYMAS.....	13
3.1. Metodologija ir etikos klausimai.....	13
3.1.1. Tyrimo metodai	13
3.1.2. Tyrimo dalyviai ir jų atranka.....	13
3.1.3. Interviu atlikimas, jų analizė ir etikos klausimai	14
3.2. Kalba	15
3.2.1. Kartvelų kalba kaip kartveliško identiteto dalis	15
3.2.2. Rusų kalbos vaidmuo tyrimo dalyvių akimis	17
3.2.3. Kalbos vartojimas Rusijos karo Ukrainoje kontekste.....	19
3.3. Istorijos interpretacijos	24
3.3.1. Karas Abchazijoje (1992-1993 m.).....	24
3.3.2. Rusijos-Sakartvelo karas (2008 m.).....	27
3.4. Religija	31
3.4.1. Kartveliška tapatybė ir religija.....	31
3.4.2. Santykis su Sakartvelo stačiatikių bažnyčia	33
IŠVADOS	36
BIBLIOGRAFIJA	38
PRIEDAI	41
1 priedas.....	41
2 priedas. Interviu gairės.....	42
3 priedas.....	44
SUMMARY	45

SANTRAUKA

Poniatajev, Aleksandr. *Savo-svetimos ribos (per)konstruojant kartvelišką tapatybę Rusijos karo Ukrainoje kontekste: Sakartvelo studentų perspektyvos*: magistro baigiamasis darbas / Poniatajev Aleksandr, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentas; mokslinė vadovė doc. dr. Kristina Šliavaitė; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2023.

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojami kokybinio lauko tyrimo metu atlikti 10 pusiau struktūruotų interviu su kartvelų studentais. Darbo autoriaus tikslas yra ištirti, ar, kokiuose kontekstuose ir kaip tokius kultūrinius elementus kaip kalba, religija ir istorijos pasakojimai, kartvelų studentai pasitelkia konstruojant kartvelišką tapatybę ir tuo pačiu brėžiant savo-svetimo ribas Rusijos karo Ukrainoje kontekste. Surinktos empirinės medžiagos analizė parodė, kad etninė tapatybė kartvelų studentams yra svarbus jų būties elementas. Buvo prieita prie išvados, kad tyrimo dalyviai kalbą tarpetninių ribų brėžimui naudoja socialinio kontakto metu, kuomet į juos yra kreipiamasi rusų kalba. Būtina pastebėti, kad ši praktika nėra taikoma ukrainiečiams. Analizė parodė, kad kartvelų studentai tapatinasi su ukrainiečiais įvardindami karą Ukrainoje ir savo karu. Apžvelgiant istorijos pasakojimus, galima daryti išvadą, kad tyrimo dalyviai tarpetninių ribų brėžimui karo Ukrainoje kontekste taip pat pasitelkia Abchazijos (1992-1993 m.) ir Rusijos-Sakartvelo (2008 m.) karus. Aptariant religijos elementą, reikėtų pabrėžti, kad išanalizavus tyrimo metu surinktą medžiagą, negalima tvirtai teigti, kad religija tyrimo dalyvių yra naudojama tarpetninėms savo-svetimo riboms brėžti. Tai galima sieti su tyrimo dalyvių išreikšta mažėjančia religijos svarba, o tuo pačiu ir su informantų išreikštu neigiamu požiūriu į Sakartvelo stačiatikių bažnyčią. Teigiama, kad šis tyrimas patvirtina teorines prieigas, pabrėžiančias, jog etnis identitetas yra per santykį kuriamas socialinis ir kultūrinis konstruktas. Magistro baigiamasis darbas gali būti naudingas tiriant dėl karo Ukrainoje sukeltos rusų migracijos pokyčius Sakartvelo visuomenėje, o taip pat atliekant kitus etninių ir tautinių identitetų tyrimus.

Raktiniai žodžiai: etnis identitetas, tautinis identitetas, Sakartvelas, Rusija, migracija, karas Ukrainoje

IVADAS

2022 metų vasario 24 dienos rytą Rusijos kariuomenė kirtė Rusijos-Ukrainos valstybinę sieną ir pradėjo plataus masto karą prieš Ukrainą, Rusijos prezidento Vladimiro Putino oficialiai vadinamą „specialiąja karine operacija“ ir Ukrainos „denacifikacija“. Ši žinia žaibiškai apskriejo visą pasaulį ir jau tos pačios dienos vakare daugumos pasaulio valstybių miestų gatves užplūdo palaikymą Ukrainai reiškiantys ir prieš Rusijos veiksmus protestuojantys žmonės. Neišimtis buvo ir Sakartvelo sostinė Tbilisis bei kiti šalies miestai. Didžiausia Ukrainos palaikymo akcija surengta sostinės širdyje – dešimttūkstantinė žmonių minia, nešina Ukrainos vėliavomis, užtvindė pagrindinį miesto prospektą, pavadintą bene garsiausio kartvelų istorijoje poeto Shota Rustavelio garbei. Didžiulis Sakartvelo piliečių palaikymas Ukrainai yra suprantamas, ypač turint galvoje faktą, kad šalis 2008 metų rugpjūtį pati patyrė agresiją iš Rusijos, o jos okupacinė kariuomenė vis dar yra Sakartvelo teritorijoje.

Ukrainos užpuolimą smerkiančios reakcijos ilgai netruko laukti ir iš pasaulio politikų. Nuo pačių pirmųjų karo dienų Vakarų valstybės Rusijai ir jos piliečiams pradėjo įvedinėti įvairias ekonomines ir kitokių sričių sankcijas. Nors skirtingos Sakartvelo vyriausybės jau kelis dešimtmečius įnirtingai bando atsiriboti nuo savo šiaurinės kaimynės kryptingai siekiant narystės Europos Sąjungoje ir NATO, prasidėjus karui, šalies ministras pirmininkas pareiškė, jog Sakartvelas nesijungs prie Vakarų sankcijų Rusijai, tokiu būdu stengiantis išlaikyti pragmatinius santykius ir su Kremliumi. Tokį savo sprendimą jis motyvavo tuo, kad pirmiausia atsižvelgia į nacionalinius interesus, tad šis žingsnis tik „pakenktų šaliai ir jos gyventojams“.¹ Kai kurie tyrėjai, aiškindami valdžios stumiamą „pragmatinį“ požiūrį į Rusiją teigia, kad tokiais savo pareiškimais jie „žaidžia žmonių nuogąstavimu dėl dar vieno karinio konflikto su Rusija“, kadangi toks nuogąstavimas dar labiau sustiprėjo nuo Rusijos įsiveržimo į Ukrainą pradžios.²

Vyriausybės sprendimas sulaukė didelio nepasitenkimo iš šalies piliečių, kurių didžioji dauguma – 75 procentai 2021 metų duomenimis (Kelly and Kramer 2021, 29) – reiškia palankumą Europinei integracijai. Kadangi toks valdžios sprendimas iš dalies suvokiamas kaip atsiribojimas nuo šalies europinio kelio, Ukrainos palaikymo mitingai peraugo į nepasitenkimo vyriausybę protestus. Būtina paminėti, kad prie šių protestų konteksto prisideda ir vis dar plačiai pasklidęs įsitikinimas, jog nuo 2012 metų valdžioje esančios „Sakartvelo svajonės“ partijos sprendimai, ypač susiję su užsienio politika, gali būti prorusiški, kadangi manoma yra diktuojami aktyvioje politikoje nebedalyvaujančio partijos įkūrėjo, su Rusija siejamo oligarcho Bidzina Ivanishvilio³, kurį daugelis laiko *de facto* šalies lyderiu (Kelly and Kramer 2021, 48).

¹ Kucera, Joshua. 2022. “Georgia says it won’t join international sanctions against Russia”. Eurasianet, February 25, 2022. <https://eurasianet.org/georgia-says-it-wont-join-international-sanctions-against-russia>.

² Jackson, James. 2022. “Russians Are Fleeing Putin’s Draft. But in Georgia, Few Are Happy About a Fresh Influx”. Time, October 6, 2022. <https://time.com/6217860/russia-exodus-georgia-tensions/>.

³ DerSimonian, Artin. 2023. “Ukraine war unleashed similar West-Russia divide in Georgia”. Responsible

Kadangi valdžia atsisakė prisidėti prie Vakarų valstybių sankcijų Rusijai, ji taip pat nepanaikino bevizio režimo Rusijos piliečiams, kuris leidžia jiems šalyje gyventi, dirbti ir kurti naujus verslus. Todėl, jau pirmosiomis savaitėmis nuo karo Ukrainoje pradžios, į Sakartvelą rekordiniais skaičiais pradėjo plūsti rusų migrantai. Skelbiama, kad pirmoji migrantų banga iš Rusijos buvo nulemta to, kad šalyje sparčiai prasidėjo prieš karą nusistačiusių žmonių persekiojimas. Šiai bangai priskiriami aktyviai prieš karą pasisakantys, jauni, palyginti pasiturintys bei gerą darbą ir išsilavinimą turintys rusai.⁴ Atvykėliai iš Rusijos sukėlė didžiulį Sakartvelo piliečių nepasitenkinimą, kuris buvo aiškiai matomas ir viešojoje erdvėje. 2022 metų kovo mėnesio duomenimis, 66 procentai gyventojų pasisakė už vizų įvedimą Rusijos piliečiams (Kakachia and Kandelaki 2022, 4). Vienu iš ryškiausiai pastebimų protesto prieš migrantus būdų tapo ant įvairių pastatų sienų atsiradę grafičiai, su tokiais užrašais kaip „*Ruzai [greičiausiai referuojant į Z raidės reiškmę, Rusijoje naudojamą kaip karo prieš Ukrainą simbolį] čia nelaukiami. Slava Ukraini!*“ ar „*Važiukite atgal į savo „šūdskylę“, jei nepatinka, kaip čia su jumis elgiamasi*“ (žr. 1 priedą).

2022 metų rugsėjį, Rusijos prezidentui paskelbus apie dalinę visuotinę mobilizaciją, Sakartvelą užplūdo antroji migrantų banga. Ji įvardijama kaip mažiau ideologinė, kadangi iš šalies bėgti pradėjo daugiausiai jauni vyrai, bijodami būti pašaukti į kariuomenę.⁵ Skelbiama, kad antrosios bangos metu masinės migracijos srautai padvigubėjo, tuo sukeldami dar gilesnį Sakartvelo gyventojų nepasitenkinimą – aktyvistai prie Rusijos-Sakartvelo sienos surengė protestus, reikalaudami jos uždarymo.⁶ Kadangi migracijos procesai karo Ukrainoje kontekste vis dar tęsiasi, sunku tiksliai pasakyti, kiek Rusijos piliečių imigravo į Sakartvelą, tačiau remiantis skirtingais duomenimis, šis skaičius galėtų siekti nuo 110 iki 300 tūkstančių asmenų.

Sakartvelo politikos instituto analitikai Kornely Kakachia ir Salome Kandelaki savo darbe aptaria masinės migracijos iš Rusijos poveikį Sakartvelui (Kakachia and Kandelaki 2022). Jie teigia, kad Sakartvelo valdančioji partija bando pateikti migraciją iš Rusijos kaip teigiamą aspektą šalies socialinėms ir ekonominėms sąlygoms gerinti (ten pat, 1). Iš kitos pusės, ekonominiai rodikliai staigiai gerėja dėl kartu su atvykėliais į šalį plaukiančiais pinigais ir dėl to stipriai išaugusia paklausa, o tai privedė prie to, jog įvairiose srityse itin padidėjo kainos, įskaitant maisto produktus ir būsto nuomą. Analitikų teigimu, vietiniams kartvelams tos kainos dažnai būna nebeprieinamos, o nuo to labiausiai nukentėjo socialiai pažeidžiamos žmonių grupės – tarp tokių grupių minimi ir į sostinę

Statecraft, March 9, 2023. <https://responsiblestatecraft.org/2023/03/09/ukraine-war-unleashed-similar-west-russia-divide-in-georgia/>.

⁴ Henry, Laura, and Plantan, Elizabeth. 2022. “Putin called fleeing Russians ‘traitors’. Who’s actually leaving?”. Washington Post, March 31, 2022. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/31/russian-activists-exile-putin-protests/>.

⁵ Harlan, Chico. 2022. “Russians fleeing to Georgia face resentment, graffiti, loyalty tests at bars”. Washington Post, November 2, 2022. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/11/02/russians-in-georgia/>.

⁶ “Protest in Georgia as migration from Russia doubles since draft”. The Straits Times, September 28, 2022. <https://www.france24.com/en/live-news/20220928-protest-in-georgia-as-migration-from-russia-doubles-since-draft>.

studijuoti atvykę studentai, kurie sunkiai išgali patenkinti savo pagrindinius poreikius. Jie priduria, kad dėl didesnės ekonominės naudos, pirmenybė dažnai teikiama Rusijos piliečiams (ten pat, 4). Aptariant šalies gyventojų neigiamas reakcijas migracijos kontekste, jie išskiria ne tik ekonominės priklausomybės nuo Rusijos baimę, bet taip pat sudėtingą abiejų šalių istoriją bei grėsmę nacionaliniam saugumui dėl galimai išaugiančios įtakos iš Rusijos (ten pat, 6-7).

Visi pristatyti Sakartvele vykstantys ir karo Ukrainoje sukelti procesai yra šio darbo kontekstas ir atspirties taškas. Pateikta informacija rodo matomą tendencingą neigiamą požiūrį į migraciją iš Rusijos, dėmesį ypač sutelkiant į karo Ukrainoje kontekstą. Kadangi šie migracijos procesai gali lemti socialinio lauko struktūros pokyčius, darbo autorių domina, kokias įtakas susiklosčiusiame kontekste jie turi kartveliškai tapatybei.

Taigi, šiame darbe keliamas **klausimas** – ar, kokiuose kontekstuose ir kaip tokie kultūriniai elementai kaip kalba, religija ir istorijos pasakojimai yra pasitelkiami kartvelų studentų pasakojant apie savo etninę (kartvelišką) identitetą ir brėžiant ribas su migrantais karo Ukrainoje kontekste?

Bandant atsakyti į pagrindinį darbo klausimą, yra išsikeltas **tikslas** – ištirti, ar, kokiuose kontekstuose ir kaip kalba, religiją ir istorijos pasakojimus kartvelų studentai pasitelkia konstruojant kartvelišką tapatybę bei atskleisti, kaip šie veiksniai yra panaudojami brėžiant savo-svetimo ribas Rusijos karo Ukrainoje kontekste.

Siekiant užsibrėžto tikslo, išsikelti šie uždaviniai:

- 1) Išsiaiškinti, ar ir kokiuose kontekstuose **kalba** yra matoma kaip svarbus dėmuo konstruojant etniškumą (kartveliškumą) ir tarpetnines ribas Rusijos karo Ukrainoje kontekste;
- 2) Išsiaiškinti, ar ir kokie **istorijos pasakojimai** (ir kaip) pasitelkiami konstruojant etniškumą (kartveliškumą) ir tarpetnines ribas Rusijos karo Ukrainoje kontekste;
- 3) Išsiaiškinti, ar ir kodėl **religijos** vaidmuo yra svarbus konstruojant etniškumą (kartveliškumą) ir tarpetnines ribas Rusijos karo Ukrainoje kontekste.

Pasirinkta tema yra aktuali, kadangi ji remiasi į dabarties Sakartvelo visuomenėje vykstančias politines, socialines ir kultūrinės aktualijas. Iš kitos pusės, būtina pabrėžti, jog ši tema iki šiol yra plėtojama tik žiniasklaidoje, pateikiant politinių aktualijų apžvalgą. Nors bendrai etniškumo tematika paremtų mokslinių tyrimų Sakartvele yra atlikta nemažai, privalu pastebėti, kad konkrečiai šia, Sakartvelo visuomenei itin aktualia tema, mokslinių žinių yra stokojama, o ypač – etnografinio pobūdžio tyrimų. Todėl šis darbas yra bandymas atskleisti visuomenėje vykstančius procesus, juos pristatant remiantis mokslinėmis perspektyvomis. Darbo aktualumui pagrįsti, taip pat yra svarbu paminėti, kad Sakartvele jaunimas, ir ypač – išsilavinęs jaunimas, dažnai yra matomas kaip pilietiškai orientuotas ir atspindintis aktyvios visuomenės dalies nuomones.

Šiame darbe naudojami pirminiai šaltiniai yra darbo autoriaus įrašyti ir ištranskribuoti interviu su kartvelų studentais, o taip pat autoriaus lauko stebėjimo metu surinkta vaizdinė medžiaga. Tuo tarpu antrinius darbo šaltinius sudaro įvairių autorių skirtinguose kontekstuose atlikti kartvelų etniškumo tyrimai, o taip pat kita, Sakartvelo sociopolitinę ir istorinę specifiką analizuojanti, kontekstinė literatūra.

Antrinių šaltinių atranka yra grindžiama kokybinio tyrimo metu surinkta informacija. Trumpai pristatant dalį darbe naudojamų antrinių šaltinių juos išskiriant blokais, pirmiausia galima paminėti tyrimus tokiomis temomis kaip kartvelų kalba ir jos svarba kartvelų etniniam identitetui (Gabunia 2014; Sukhishvili 2019), o taip pat rusų kalbos vaidmuo Sakartvele (Blauvelt 2013; Artoni and Longo, 2020). Istoriniam kontekstui apžvelgti buvo pasirinkti kartvelų tautinio identiteto kūrimo ypatumus bei šiam procesui įtaką padariusių karų tematikai skirti tyrimai (Wertsch and Karumidze 2009; De Leonardis 2016). Galiausiai, darbe taip pat naudojami antriniai šaltiniai religijos svarbai kartvelų etniniam identitetui bei Sakartvelo stačiatikių bažnyčios vaidmeniui apžvelgti (Chelidze 2014; Metreveli 2016). Pabrėžtina, kad darbe naudojami antriniai šaltiniai yra tiek kartvelų, tiek ir Vakarų mokslininkų atlikti tyrimai su tikslu kontekstinę literatūrą įvertinti kritiškai.

Darbo struktūrą sudaro įvadas, teorinių prieigų apžvalga, tiriamoji dalis kartu aprašant ir tyrimo metodus, išvados, literatūros sąrašas, priedai, santrauka anglų kalba. Tiriamosios dalies struktūra yra grindžiama šiame darbe išsikeltais uždaviniais.

2. TEORINĖS PRIEIGOS

2.1. Identiteto sampratos ir jų kritika

Kadangi darbe bus analizuojamas kartvelų identitetas, svarbu aptarti pačią identiteto sąvoką ir jos problematiką. Apibrėžti, *kas* yra identitetas socialiniuose ir humanitariniuose moksluose bandoma jau ne vieną dešimtmetį. Tą savo straipsnyje aptaria autoriai Rogers Brubaker ir Frederick Cooper. Visų pirma dėmesį patraukia tai, jog jie sąvoką „identitetas“ vartoja kabutėse. Tą galima paaiškinti tuo, kad sąvoka, pirmiausia, kritikuojama kaip tokia. Mokslininkai teigia, kad „identitetas“ per daugelį metų įgijo daugybę reikšmių ir kartais sunku suprasti, ką jis iš tikrųjų reiškia. Jų nuomone, ši sąvoka jau nuo 1960-ųjų yra persmelkusi kalbą socialinėje ir politinėje analizėje, dažnai neaptariant jos aiškaus dvilypiškumo (Brubaker and Cooper 2000, 3). Šis dvilypiškumas, pirmiausia, yra tame, kad identiteto sąvoka, ypač politikų tarpe, dažnai yra vartojama skirstant žmones į universalias kategorijas teigiant, kad visi mes turime, ieškome ir siekiame turėti kažkokį identitetą.

Pasitelkdami Pierre Bourdieu'o terminiją, Brubaker ir Cooper tokias kategorijas vadina „praktiškomis kategorijomis“ (angl. *categories of practice*), kurios skirtingų socialinių veikėjų kasdieniame gyvenime naudojamos įprasminti save ir suprasti, kuo jie dalijasi, ar kaip skiriasi nuo kitų. Vienos iš pagrindinių kategorijų yra rasė, etniškumas, lytis ar klasė (ten pat, 4). Tuo, galima sakyti, siekiama įtvirtinti vienokią ar kitokią tvarką visuomenėje, bandant žmones įtikinti save suprasti tam tikru būdu, t.y. tapatinantis su vienu ir tuo pat metu atskiriant save nuo kitų, remiantis praktinėse kategorijose užslėptomis savybėmis ar socialinio elgesio modeliais. Tai Brubaker ir Cooper vadina „stipriu/kietu“ (angl. *strong or hard*) identiteto sąvokos supratimu. Šis supratimas gali būti individualus ir kolektyvinis, o tai savo ruožtu kuria vienokią ar kitokią žmonių ribotumą ir homogeniškumą – aiškią ribą tarp vidaus ir išorės (ten pat, 10).

Iš kitos pusės, autoriai išskiria „silpnąjį“ (angl. *weak*) sąvokos suvokimą vėl pabrėždami dvilypiškumą. „Silpnąjį“ suvokimą jie aiškina kaip vienodumo idėjų ir sampratų atsisakymą. Tai reiškia, kad socialinių mokslų analizėje bandoma užginčyti identiteto sąvoką kaip kažką universalaus, užbaigto ir sukonstruoto, bandoma atsisakyti kasdieniame gyvenime vartojamų kategorijų, o vietoje to suprasti identiteto istorinį kintamumą ir subjektyvumą (ten pat, 12). Subjektyvumą, kalbėdama apie identitetą, pabrėžia ir Kath Woodward, teigdama, jog jis savyje slepia pasirinkimo elementą (Woodward 2004, 6). Iš kitos pusės, Brubaker ir Cooper pastebi, jog „silpnasis“ sąvokos suvokimas gali kelti problemų teoriniam pagrindui. Todėl, nors atrodytų, kad bandoma atsisakyti kategorijų, tačiau jos vis tiek išlieka. Tai jie įvardija kaip „klišinių konstruktyvizmą“ (angl. *clichéd constructivism*), teigdami, kad nors ir stengiamasi jas paneigti, kategorijos vartojamos kritiškai negalvojant apie jų reikšmę, t.y. nors identitetas ir įvardijamas kaip daugialypis, nestabilus, visuomet kintantis, tačiau jis vis tiek yra apibrėžiamas kategorijomis (Brubaker and Cooper 2000, 14). Darbe

autoriai cituoja Alberto Melucci, kuris teigia, jog „žodis identitetas <...> yra semantiškai neatskiriamas nuo nekintamumo idėjos ir, greičiausiai, dėl šios priežasties yra netinkamas struktūrinei analizei“⁷ (Melucci 1995, 46; cit. iš Brubaker and Cooper 2000, 9).⁸ Autoriai jam antrina pabrėždami, jog sąvokos identitetas vartojimas „atspindi įtampą tarp konstruktyvistinės kalbos, reikalingos akademiniam korektiškumui ir <...> esencialistinės žinutės, kuri reikalinga, kad „identitetas“ būtų efektyvus praktikoje“ (ten pat, 6). Tam pritaria ir Steph Lawler kalbėdamas apie „identiteto krizę“, teigdamas, kad identitetas yra pavojuje, greičiausiai referuodamas į esencialistinį identiteto suvokimą (Lawler 2014, 178). Atrodo, jog kalbinė problema čia ir yra svarbiausia. Nors akademinėje analizėje teigiama, jog to praktinio identiteto kaip ir nėra, mes toliau tai įvardijame „identitetu“ ir vartojame anksčiau minėtas praktines kategorijas. Turint galvoje įvairių teoretikų aptartas mintis, galima teigti, jog socialinių ir humanitarinių mokslų analizėje svarbiau yra kelti klausimus apie specifinę visuomenę ir, susitelkiant į kontekstą, ieškoti atsakymo į klausimus „kokie procesai vyksta“ ir „kas tam turi poveikį“, kadangi sakydami, jog identitetas yra nepastovus ir kintantis, mes, iš tikrųjų, nieko nepasakome. Tai reiškia, jog turime žvelgti giliau nei tik kategorijos.

Šiam tikslui pasiekti, autoriai siūlo kelias naujas sąvokas, kadangi „klasifikacinės reikšmės nurodo identifikuoti save (ar kitus) kaip kažką, kas telpa į tam tikrą apibrėžimą ar priklauso tam tikrai kategorijai“ (Brubaker and Cooper 2000, 17), kurias, darbo autoriaus supratimu, ir atspindi sąvoka „identitetas“. Pirmoji Brubaker ir Cooper siūloma sąvoka yra „savęs suvokimas“ (angl. *self-understanding*). Ją jie aiškina kaip „žmogaus [subjektyvų] jausmą apie tai, kas jis yra, kokia yra jo socialinė vieta ir kaip jis pasiruošęs veikti“ (ten pat, 17). Savęs suvokimas, pabrėžia jie, liečia patį žmogų, o socialinė vieta yra susieta su grupe ir abu šie dalykai yra kultūriškai specifiniai, o ne universalūs (ten pat, 17). Panašiomis savęs suvokimo idėjomis dalinasi ir Woodward. Ji kalba apie „tapatinimosi“ (angl. *identification*) procesą, apimančią „identiteto priėmimą į save“ (Woodward 2004, 16), ir tuo pačiu patikslindama, jog identitetas yra skirtingų konfliktų ir susitapatinimų rezultatas; jos nuomone, žmonės besikeičiančiuose kontekstuose ima suprasti, jog naujame kontekste „aš nebegaliu būti senuoju aš“ (ten pat, 19). Svarbu paminėti, kad pastebimi ir minusai. Brubaker ir Cooper teigia, jog jų pasiūlyta sąvoka yra subjektyvi, nes neatspindi kitų suvokimo apie žmogų, nors tai irgi reikalinga konstruojant žmogaus suvokimą apie save (Brubaker and Cooper, 17).

Kalbėdami apie žmonių grupes, autoriai vartoja sąvokas „bendrumas“ (angl. *commonality*) ir „ryšys“ (angl. *connectedness*). Bendrumas žymi dalijimąsi tam tikromis bendromis savybėmis, o ryšys – santykinis tinklus, jungiančius žmones (ten pat, 20). Įterpdami Max Weberio „priklausymo kartu jausmą“ (vok. *Zusammengehörigkeitsgefühl*), Brubaker ir Cooper aiškina, jog grupinį jausmą

⁷ Darbe pateiktos autorių citatos užsienio kalbomis yra išverstos darbo autoriaus.

⁸ Melucci, Alberto. 1995. "The Process of Collective Identity". In *Social Movements and Culture*, ed. by Hank Johnston and Bert Klandermans, 41-63. Minneapolis: University of Minnesota Press.

gali sukurti tik įsivaizduojamas bei stipriai išreikštas bendrumas ir priklausymo kartu jausmas. Remiantis tuo, galima teigti, jog Brubakerio ir Cooperio vartojamas įsivaizduojamas ir stipriai išreikštas bendrumas greičiausiai reiškia tai, kad įsivaizduojamas bendrumas bet kuriuo atveju yra paremtas praktinėmis identiteto kategorijomis, į kurias privaloma žiūrėti itin kritiškai suvokiant, jog egzistuoja skirtingos to paties bendrumo formos, kurios priklauso nuo kultūrinių ir istorinių aplinkybių.

Apibendrinant, itin svarbu pabrėžti, kad atliekant identiteto tyrimus ir naudojant kategorijomis paremtą kalbą, turime kritiškai vertinti jų esencialistinę kilmę bei dvilypiškumą, apie kurį kalba identiteto sampratų teoretikai. Privalu įvertinti istorinius ir socialinius procesus, kultūrinį specifiškumą bei aktualų kontekstą, siekiant teisingai interpretuoti ir pasiekti tinkamą rezultatą. Šios identiteto sampratos ir kritika yra ypač svarbios ir šio darbo kontekste.

2.2. Etniškumas ir etninės ribos geopolitinių sukrėtimų kontekste

Panaši problematika išlieka analizuojant ir grupinį identitetą. Pirmiausia, galima išplėsti mintį apie žmonių grupes ir anksčiau minėtą priklausymo kartu jausmą. Thomas Hylland Eriksen tai vadina „kolektyviniu tapatinimusi“ (angl. *collective identification*) ir vieną iš jo formų nurodo etniškumą (Eriksen 2010, 1). Apibrėždamas etniškumą, šveicarų mokslininkas Andreas Wimmer teigia, jog šis jausmas yra pagrįstas bendra [įsivaizduojama] kultūra, t.y. bendruomenei „tipiškomis“ kultūrinėmis praktikomis, bendra istorine kilme ar fenotipiniais panašumais (Wimmer 2008, 973). Tai nurodo, kad nors ir subjektyviai, tačiau žmonės tapatinasi su viena ar kita žmonių grupe remdamiesi kategorijomis.

Šios idėjos yra plėtojamos remiantis viena ryškiausių etniškumo tyrimų figūrų šiuolaikinėje antropologijoje – Fredrik Barthu (1969). Savo teorijoje jis laužo nusistovėjusius primordialistinius įsitikinimus, skelbusius, jog etniškumas yra priskiriamas gimstant ir todėl reprezentuoja „duotas“ socialinio pasaulio ypatybes. Pasak Wimmerio, Barth pradėjo plėtoti vadinamąją konstruktyvistinę teoriją, kurios svarbiausi aspektai buvo, jog skirtingai nei skelbė primordialistinės idėjos, etniškumas yra socialinio proceso produktas, jis gali būti sukurtas ir perkurtas, t.y. pasirenkamas priklausomai nuo aplinkybių (ten pat, 971). Eriksen antrina sakydamas, kad vienas pagrindinių kriterijų etniškumui susiformuoti yra santykis, t.y. jis konstruojamas ir aktualizuojamas tik per socialinį procesą (Eriksen 2010, 2), ir tuo pačiu papildo, kad žmonių grupės etninį identitetą veikiau formuoja santykyje su kitomis grupėmis, o ne izoliacijoje, todėl bandymas aiškinti etninio identiteto konstravimą(si) tik grupės viduje neturi jokios prasmės (ten pat, 15). Taigi, čia vėl atsiranda dvilypiškumas, nurodantis, jog etniškumo iš esmės negali būti, jei nėra kam tų kultūrinių skirtumų iškomunikuoti. Galima teigti, kad per santykį, pasitelkiant specifinius kultūrinius ar socialinius bruožus, yra konstruojamas etniškumas. Vienais pagrindinių tokių bruožų galima išskirti kalbą, religiją ar istorijos interpretacijas.

Woodward taip pat prideda specifines prasmes reprezentuojančių simbolių reikšmę etninio identiteto konstravimui. Ji teigia, jog naudodami simbolius, žmonės transliuoja savo identitetą kitiems, tokiu būdu suprasdami, kas yra tas *kitas* (Woodward 2004, 12). Tačiau vien to neužtenka. Pasak Erikseno, vienos etninės grupės nariai nebūtinai dalijasi visais kultūriniais bruožais vieni su kitais, t.y. kultūrinės ribos nėra ryškios ir jos nebūtinai sutampa su etninėmis ribomis (Eriksen 2010, 41). Čia galima sugrįžti prie priklausymo kartu jausmo, kuris, net ir nesidalinant visais kultūriniais bruožais, prisideda prie etniškumo konstravimo.

Šiame darbe tiriamos grupės kontekste svarbu aptarti ir tautiškumo sampratą, kadangi kartvelai šiuo atveju yra traktuojami kaip tauta, todėl šiame darbe sąvokos etninė ir tautinė tapatybė dažnai bus vartojamos sinonimiškai. Teoretikai teigia, kad etninę grupę galima apibūdinti kaip tautą, kuomet specifinė etninė bendruomenė su laiku išvysto nacionalistinius siekius ir sukuria valstybę (Wimmer 2008, 974; Eriksen 2010, 144). Išskirti tautą kaip specifinę etninę kategoriją Eriksen pagrįsdamas siūlo dėl jos ryšio su šiuolaikine valstybe (Eriksen 2010, 118), pridurdamas, jog tiek etnis, tiek ir tautinis identitetas yra konstruojami (ten pat, 120). Svarbu pabrėžti, jog tautinis identitetas turi ir politinį prieskonį. Pasak Erikseno, tauta egzistuoja nuo to momento, kuomet „saujelė įtakingų žmonių“ nusprendžia, kad ji privalo egzistuoti, tačiau tokia idėja privalo įgyti masinį palaikymą (ten pat, 124). Jis taip pat pabrėžia, jog pilietybės pagrindu sukurta tautinė tapatybė paprastai yra visapusiškesnė ir asmeniui kelia didesnius reikalavimus nei etninė tapatybė daugiaetninėje visuomenėje, kadangi ji nėra susaistyta su valstybinėmis institucijomis (ten pat, 139).

Cituodamas Benedict Andersoną, Eriksen teigia, jog „<...> nacionalizmas savo jėgą įgyja derinant politinį teisėtumą ir emocinę galią.“ Emocinė galia apibūdinama tuo, jog tautos nariai „niekada nežinos, nesutiks ir negirdės apie daugumą kitų tautos narių, tačiau kiekvieno tautos nario mintyse egzistuoja jų bendrystės jausmas.“ (Anderson 1991, 6; cit. iš Eriksen 2010, 120).⁹ Sugrįžtant prie ryšio su valstybe, taip pat verta paminėti ir teritorinį vientisumą, kuris, prie anksčiau išvardintų bruožų, prisideda prie tautinio identiteto konstravimo. Galima sakyti, jog šis teritorinis vientisumas jau savaime sukuria erdvinę ribą, o taip pat ir bendrą erdvės suvokimą tarp narių (Wimmer 2008, 970), kartu kurdamas principą, kad politinės ir etninės ribos turėtų sutapti (ten pat, 1007).

Pati tautos idėja suponuoja, kad egzistuoja ir kitos tautos, ar bent jau kiti žmonės, nepriklausantys tautai (Eriksen 2010, 134). Taigi, reikėtų sugrįžti atgal prie ribų. Anksčiau buvo aptarti ribas, per santykį su kitu, nusakantys veiksniai – iš to galima padaryti išvadą, kad ribos tarp etninių grupių egzistuoja. o su laiku, priklausomai nuo specifinių aplinkybių, jos dažniausiai nusistovi. Tačiau šio darbo kontekste yra svarbu aptarti tų ribų palaikymą ir jų virsmą. Pasak Erikseno, etninės priklausomybės gali turėti labai nevienodą svarbą skirtingose socialinėse situacijose, o jų

⁹ Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities*. London and New York: Verso.

aktualumą labai dažnai nustato patys socialinio lauko dalyviai (ten pat, 38). Galima teigti, jog etniškumas socialinio lauko dalyviams dažnai nėra svarbus, t.y. nepabrėžiamas santykiyje su etninės grupės apibrėžtu *kitu*. Tuomet natūraliai kyla klausimas, kada etniškumas įgauna svarbą. Pasak Erikseno, etniškumo reikšmė išryškėja sparčių socialinių pokyčių situacijose, kitaip tariant, svariausią vaidmenį jis įgauna tuomet, kai jam iškyla grėsmė (ten pat, 81). Grėsmę, šiuo atveju, galima įvardinti nusistovėjusios socialinio lauko struktūros pokyčiais. Woodward tokį reiškinį vadina krize, sakydama, kad etnis identitetas „problema tampa tik ištikus krizei“ (Woodward 2004, 24). Vienu iš tokių socialinio lauko struktūros pokyčių, itin aktualių ir šiam darbui, autoriai įvardina migraciją (Eriksen 2010, 81), tarptautinę migraciją (Wimmer 2008, 1002), o taip pat minimi ir didelę įtaką turintys politiniai reiškiniai (ten pat, 1005). Kalbėdamas apie migraciją, Eriksen teigia, jog migruojantys žmonės dažnai turi polinkį išlaikyti savo kultūrinius modelius ir praktikas (Eriksen 2010, 81). Tokiu atveju, santykio su migrantais metu, iškilus anksčiau įvardintai grėsmei etniškumui, socialiniai aktoriai gali siekti naujų ribų nustatymo strategijų. Galima teigti, kad tokiu būdu iš dalies yra kuriamas naujas, kitoks nei prieš tai buvęs, etnis identitetas. Bendrai tariant, autoriai mini, kad šios strategijos gali varijuoti nuo nusistovėjusių ribų aktualizavimo, iki jų praplėtimo ar sutraukimo (Eriksen 2010, 81; Wimmer 2008, 1005). Tai leidžia daryti išvadą, kad ribų praplėtimą galima įvardinti naujų kultūrinių praktikų įtraukimu, tuo tarpu ribų sutraukimo atveju yra atsisakoma vienokių ar kitokių nusistovėjusių socialinių praktikų, parodant savo grupės uždaramą bei kultūrinį išskirtinumą kitos grupės atžvilgiu. Pasak Erikseno, šiuos procesus galima tyrinėti didžiąja dalimi pasitelkiant tuos pačius konceptualius įrankius, tačiau „empiriniai kontekstai yra išskirtiniai ir, galų gale, unikalūs“ (ten pat, 118). Wimmer antrina teigdamas, jog etniškumo ribų tyrimuose svarbiausia yra užčiuopti, kokioms specifinėms aplinkybėms susiklosčius, socialinio lauko dalyviai pasitelkia kategorijomis paremtus skirtumus, tokiu būdu sukurdami ir naują socialinę ribą (Wimmer 2008, 995). Čia vertėtų paminėti, jog ribos kuriamos ne tik vieną etninį identitetą priešpriešinant kitam, tačiau pagal suvokiamus skirtumo laipsnius. Šį reiškinį Eriksen vadina „analogu“ (angl. *analog*), aiškindamas, jog kai kurie žmonės bus suvokiami kaip „beveik kaip mes“, tuo tarpu kiti bus suvokiami kaip „ypač skirtingi“ (ten pat, 79).

Aptarus įvairius etniškumo ir etninių ribų konceptus, galima daryti išvadą, jog etniškumo tyrimuose, o ypač šio darbo kontekste, svarbiausias empirinis klausimas yra ištirti kada ir kaip, dėl specifinio konteksto atsiradusiems nusistovėjusios socialinio lauko struktūros pokyčiams, etniškumas įgauna svarbią reikšmę, o taip pat atskleisti kokie įrankiai, ir koku būdu jie yra naudojami identitetui išreikšti ir tokiu būdu aktualizuoti ar perkurti etniškumu pagrįstas socialines ribas.

3. KOKYBINIO LAUKO TYRIMO PRISTATYMAS

3.1. Metodologija ir etikos klausimai

3.1.1. Tyrimo metodai

Kadangi tyrimo tikslas yra išsiaiškinti, ar, ir kaip tokius kultūrinius elementus kaip kalba, istorijos pasakojimai ir religija kartvelų studentai mato kaip konstruojančius kartvelišką identitetą ir tuo pačiu brėžiančius ribas su migrantais specifiniame karo Ukrainoje sukeltos masinės migracijos į Sakartvelą kontekste, darbo pagrindą sudaro kokybinis lauko tyrimas panaudojant pusiau struktūruoto interviu ir aplinkos stebėjimo metodus. Prieš pradėdant vykdyti tyrimo dalyvių atranką, darbo vadovas paruošė interviu metu naudojamų klausimų gaires, padalinus juos į blokus. Pokalbio pradžioje buvo klausiama apie tyrimų dalyvių kilmę, kalbą, šeimą, jos tradicijas ir istoriją. Tolimesni gairių blokai apėmė karo Ukrainoje temą ir su juo susijusias dalyvių patirtis bei reakcijas, jų buvo prašoma palyginti Ukrainos karą su Sakartvelo istorijos įvykiais. Tuomet palaipsniui buvo pereinama prie migrantų temos ir dėl migracijos išryškėjusių pokyčių tyrimo dalyvių gyvenime (žr. 2 priedą). Nors interviu metu buvo užduodami jau iš anksto gairėse numatyti klausimai, tuo pačiu buvo paliekama erdvė, reaguojant į informantų pateikiamus atsakymus, užduoti ir pokalbio eigoje iškilusius klausimus, su tikslu surinkti dar daugiau tyrimui reikalingų empirinių duomenų – atlikdamas interviu, darbo autorius buvo atviras interpretacijoms ir patikslinimams pokalbio eigoje. Tokio tipo interviu kartais galima būtų traktuoti kaip draugiškus pokalbius, kurių metu informantai gali labiau atsipalaiduoti. Siekiant surinktus empirinius duomenis patikslinti ir juos analizuoti išryškinant kontekstinę Sakartvelo istorinę ir politinę problematiką, empirinė medžiaga taip pat bus aptariama anksčiau atliktų ir įvade pristatytų antrinių šaltinių kontekste.

Aptariant metodus, taip pat verta paminėti, jog 2023 metų sausio mėnesį darbo autorius lankėsi Sakartvelo sostinėje Tbilisyje. Vizito metu buvo atliktas aplinkos stebėjimas, kurio metu įvairiose Tbilisio viešose vietose buvo renkama tyrimui aktuali vaizdinė medžiaga.

3.1.2. Tyrimo dalyviai ir jų atranka

Kaip jau buvo paminėta įvade, šio darbo tyrimo dalyviais buvo pasirinkti kartvelų studentai, kadangi studentai Sakartvelo visuomenėje yra laikomi pilietiškai orientuotais ir tokiu būdu jų įžvalgos gali atspindėti aktyvios visuomenės dalies nuomones – tai svarbu atkreipiant dėmesį į dinamišką ir nuolat besikeičiantį darbo pagrindą sudarantį kontekstą. Pagrindinis tyrimo dalyvių atrankos kriterijus buvo jų savęs suvokimas kartvelais. Tą informantai patvirtina ir interviu metu paprašyti papasakoti apie save ir savo šeimą:

„<...> galiu pasakyti, kad mes visiškai esame kartvelai. Kai kas nors manęs paklausia kas aš esu, kokia yra mano etninė tapatybė, aš visada sakau, kad aš, pirmiausia, abchazė, o mano pilietybė – Sakartvelo.“ [Informantė Nr. 2]

„<...> mes gimėme Sakartvele, mes save laikome kartvelais <...> taigi, šiuo klausimu diskusijų niekada nekilo <...> tai buvo akivaizdu, todėl <...> tai niekada nepasiekė tokio lygio, kad mes šia tema diskutuotumėme.“ [Informantė Nr. 4]

„<...> kiek man yra žinoma, jei nieko nėra nuo manęs slepiama, aš 100% įsitikinusi, kad visi mano šeimos nariai yra kartvelai.“ [Informantė nr. 7]

Taip pat svarbus kriterijus buvo tai, kad tyrimo dalyviai studijuotų universitete. Į kitus kriterijus, tokius kaip amžius, lytis, seksualinė orientacija ir kt., tyrimo dalyvių atrankoje atsižvelgta nebuvo, kadangi šiuo atveju jie nėra specifiskai aktualūs šiame darbe pristatomam tyrimui ir jame išsikeltam tikslui pasiekti. Bet kuriuo atveju, verta pastebėti, kad didžioji dauguma tyrimo dalyvių buvo merginos, o informantų amžius svyruoja nuo 19 iki 30 metų.

Tyrimo dalyvių atranka buvo vykdoma keliais skirtingais etapais. Kadangi darbo autorius 2021 metų rudens semestre pagal mainų programą buvo išvykęs studijuoti į Tbilisio valstybinį universitetą, pirmiausia tinkamų tyrimui dalyvių atranka buvo vykdoma studijų metu susikurto socialinio rato pagalba. Buvo nuspręsta kreiptis į mainų studentus Tbilisyje vienijančio tinklo (angl. *Erasmus Student Network Tbilisi*) prezidentę prašant jos pasidalinti tyrimo aprašymu su organizacijoje veikiančiais kartvelų studentais. Tuo pat metu tyrimo dalyvių atranka buvo vykdoma ir „Facebook“ socialiniame tinkle, įvairių Sakartvelo universitetų grupėse dalinantis tyrimo aprašymu. Dar vienas autoriaus naudojamas tyrimo dalyvių atrankos būdas buvo kiekvieno interviu pabaigoje informantų paprašyti apie tyrimą pasidalinti savo socialiniuose ratuose, tokiu būdu bandant surinkti daugiau tyrimo dalyvių taikant sniego gniūžtės metodą. Pabrėžtina, kad informantai tyrimui buvo surasti panaudojus visus tris aprašytus atrankos būdus.

Taigi, tyrimo eigoje buvo atrinkti 10 kartvelais save suvokiantys studentai. Jie yra kilę iš skirtingų šalies regionų ir studijuoja įvairiuose šalies universitetuose.

3.1.3. Interviu atlikimas, jų analizė ir etikos klausimai

Tyrimo metu, 2023 metų vasario ir kovo mėnesiais, buvo atlikti 10 pusiau struktūruotų interviu anglų kalba. Dėl skirtingos darbo autoriaus ir tyrimo dalyvių gyvenamosios vietos, interviu buvo atliekami nuotoliniu būdu naudojant „Zoom“ platformą. Surinktų interviu trukmė varijuoja nuo 45 min. iki 1 val. 45 min., priklausomai nuo dalyvių atsakymų platumo bei pokalbio eigoje iškilusių papildomų klausimų skaičiaus.

Interviu pradžioje dalyviams buvo dar kartą trumpai pristatomas atliekamas tyrimas ir paaiškinama, kad pokalbio metu surinkta empirinė informacija yra visiškai konfidenciali, t.y. ją

anonimizavus (pakeitus vardus, amžių ir kitą informaciją, kurios pagalba būtų galima identifikuoti dalyvius), empirinė informacija bus naudojama tik šio tyrimo analizės metuose. Pristačius šią informaciją, kiekvieno interviu pradžioje buvo gautas dalyvių leidimas pokalbį įrašyti. Gavus sutikimą ir pradėjus interviu įrašą, šis klausimas informantams buvo užduodamas dar syki, kad jų žodinis sutikimas būtų išsaugotas interviu įrašė. Kiekvieno interviu pabaigoje dalyvių dar kartą buvo paprašoma patvirtinti, kad pokalbio metu surinktą medžiagą jie leidžia anonimiškai panaudoti šiame darbe. Informacija, gauta pokalbių metu jų dar nepradėjus (ar jau pabaigus) įrašinėti, šiame darbe dėl etinių sumetimų negali būti ir nėra naudojama. Interviu įrašai buvo saugomi tik asmeniniame, slaptažodžiu apsaugotame, darbo autoriaus kompiuteryje.

Surinktos empirinės informacijos analizės etapo metu interviu buvo transkribuoti ir anonimizuoti. Išrašyti interviu autoriaus buvo sukoduoti, informaciją padalinant į su specifiniais kultūriniais ir socialiniais etninės tapatybės konstravimo aspektais susijusius blokus. Analizuojant tyrimo metu surinktą empirinę medžiagą, buvo bandoma atsekti pasikartojančią informaciją, ją grupuoti ir tokiu būdu prieiti prie tyrimo išvadų. Pabrėžtina, jog šio tyrimo metu surinktų interviu įrašai ir jų transkripcijos pabaigus tyrimą buvo ištrinti iš darbo autoriaus kompiuterio.

Tolimesniuose empirinio turinio analizės skyriuose bus pristatyti tyrimo metu naudotų metodų pagalba surinktos empirinės medžiagos analizės rezultatai ir pateiktos tyrimo išvados. Pabrėžtina, jog darbe naudojamos interviu citatos iš anglų kalbos yra išverstos darbo autoriaus.

3.2. Kalba

3.2.1. Kartvelų kalba kaip kartveliško identiteto dalis

Šiame skyrelyje bus aptarta kalbos, kaip vieno iš svarbiausių dėmenų konstruojant kartvelišką identitetą, svarba, kuri išlieka ir karo Ukrainoje kontekste. Kartvelų kalba yra valstybinė Sakartvelo kalba, kuria kasdien komunikuoja dauguma šalies gyventojų. Tą patvirtina ir tyrimo dalyviai, visi interviu metu teigę, jog kartvelų kalbą laiko savo gimtąja kalba, pavyzdžiui: „<...> *mano gimtoji kalba yra kartvelų kalba*“ [Informantė Nr. 1], „<...> *kartvelų kalba, kuri yra mano gimtoji kalba* <...>“ [Informantė Nr. 4].

Kartvelų identitetą tyrinėję mokslininkai vieningai sutaria, jog kalbinis aspektas kartvelams yra vienas iš, o gal net pats pagrindinis, tautinės tapatybės (kartv. *kartveloba*) pamatų (Allworth et al. 1998; Gabunia 2014; Sukhishvili 2019). Tamar Sukhishvili teigia, jog tiek kartvelų, tiek Vakarų mokslininkai pastebėjo, kad kartvelai yra „aukštą kalbinį sąmoningumą turinti visuomenė“ (Sukhishvili 2019, 28). Tai ji aiškina tuo, kad kalba kartvelų tautinėje tapatybėje užima centrinę vietą ir yra įvardijama stipriausiu tautos sustiprinimo veiksniu, t.y. kova už kartvelų kalbą buvo (ir vis dar yra) asocijuojama su kova už kartvelų tautinę tapatybę (ten pat, 28). Kalbėdamas apie „gimtąją kalbą“ (kartv. *dedaena*), Kakha Gabunia priduria, jog kartvelų tautinėje savimonėje gimtajai kalbai yra

suteikiamos specialios funkcijos, apibrėžiančios asmens tapatybę. Kartvelai gimtąją kalbą suvokia kaip „kultūros kalbą“, sukurtą protėvių. Tai, jų požiūriu, pasaulėžiūros sistema, vienijanti kartas (Gabunia 2014, 37-38). Kartvelų kalbos išskirtinumą interviu metu mini ir tyrimo dalyviai: <...> *gimtoji kalba yra kartvelų kalba, ir tai <...> yra labai retas atvejis, kai šalis, tokia maža šalis turi savo kalbą, savo abėcėlę, savo, galima sakyti, viską <...>*“ [Informantė Nr. 5]. Įdomu pastebėti, kad tokią centrinę kalbos, kaip pagrindinio tautinio identiteto dėmens, svarbą, Edward Allworth, kartu su kitais autoriais, bando aiškinti tuo, kad šiuo atveju kalba yra naudojama kaip „nesėkmingos etninės istorijos“ pakaitalas, taip sutelkdamis dėmesį į Sakartvelo istoriją. Teigiama, kad ilgai trukusį pavaldumą išorinėms jėgoms, tautinės tapatybės kūrimo procese keičia ilga kalbinės nepriklausomybės istorija (Allworth et al. 1998, 193-194).

Aptarus centrinę kalbos vaidmenį tautinio identiteto kūrimo procese, svarbu paminėti veiksnius, prisidėjusius prie kalbinio aspekto svarbos. Šiam tikslui pasiekti, vertėtų sugrįžti prie istorijos. 1801 metais didžioji to meto kartvelų karalystės dalis buvo aneksuota Rusijos imperijos. Tuo momentu, skirtingos karalystėje gyvenančios etninės grupės naudojo kartvelų kalbą tarpetniniams ryšiams palaikyti. Teigiama, jog Sakartvelui atsidurus Rusijos imperijos sudėtyje, rusų kalba oficialiai tapo administracine ir bažnytine kalba (ten pat, 170). Tuo pačiu, imperija ėmėsi kartvelų kalbos silpninimo etninių grupių kalbų sąskaita. Tai buvo daroma pasitelkiant „mažumų kalbų puoselėjimo“ politiką – kuriamos rašytinės mažumų kalbos, jų abėcėlės ir elementoriai. Tokiu būdu buvo siekiama išvengti bet kokio poreikio vartoti kartvelų kalbą, taip jos statusą tarpetniniams ryšiams palaikyti pakeitus rusų kalba (ten pat, 170). Tokia politika buvo tęsiama ir sovietinės okupacijos laikotarpiu (trukusio nuo 1921 metų), kuri, galima sakyti, iš dalies privedė prie vėliau šiame darbe aptariamų etninių konfliktų Sakartvelui atgavus nepriklausomybę po Sovietų Sąjungos griūties. Šios politikos kartvelų buvo priimtas kaip „įžanga į šalies padalijimą“ (ten pat, 171). Todėl nenuostabu, jog kartvelai mato kalbą kaip anksčiau aptartą vienijantį tautinio identiteto aspektą *visos* šalies teritorijos kontekste. Visos šalies teritorijos pabrėžimą galima patvirtinti ir tuo, kad abi šio tyrimo dalyvės iš Abchazijos taip pat įvardijo kartvelų kalbą kaip savo gimtąją kalbą.

Centrinis kalbos vaidmuo tautiniam kartvelų identitui kurti matomas ir šaliai artėjant prie nepriklausomybės nuo Sovietų Sąjungos. Galvoje turint teorinėje dalyje aptartą politinį tautinio identiteto konstravimo prieskonį, svarbu paminėti, jog nacionalistinei dvasiai palaikyti, 1990 metais buvo pristatyta „valstybinė programa kartvelų kalbai“, specifiskai sukurta kartvelų kalbos padėčiai sustiprinti (ten pat, 172). Be visų kitų programoje pristatytų priemonių, svarbu paminėti vieną, simboliškai itin reikšmingą kartvelų kovai už savo kalbą, o tuo pačiu, ir už tautinį identitetą – šios programos rėmuose balandžio 14-oji buvo paskelbta kartvelų kalbos diena. Ši data pasirinkta neatsitiktinai. 1978 metais, Sovietų Sąjungos valdžiai nusprendus tuometinėje Sakartvelo TSR konstitucijoje panaikinti kartvelų, kaip valstybinės šalies kalbos statusą ją pakeitus rusų kalba,

dešimtys tūkstančių kartvelų protestuodami išėjo į gatves. Kadangi po piliečių protestų SSRS valdžia atsitraukė, ši diena yra laikoma kovos (o kartu ir pergalės) už tautinį identitetą, simboliu. Parkas šalies sostinėje Tbilisyje, kuriame vyko gausiausi protestai, simboliškai pavadintas „gimtosios kalbos“ (kartv. *dedaena*) vardu.¹⁰

Taigi, visi šie pavyzdžiai parodo kalbos, kaip vieno pagrindinių kartvelų tautinio identiteto konstravimo įrankių, svarbą. Šis aspektas toliau bus plėtojamas analizuojant tyrimo metu surinktą empirinę medžiagą.

3.2.2. Rusų kalbos vaidmuo tyrimo dalyvių akimis

Galvoje turint praeitame skyrelyje aptartas istorines peripetijas, svarbu apžvelgti ir rusų kalbos vaidmenį kartvelų tautinio identiteto kontekste. 2013 metais atliktame tyrime, Timothy K. Blauvelt teigia, kad nors daugelis kartvelų savo gimtąją kalbą laiko kartvelų kalbą, dažnas apibūdina rusų kalbą veikiau savotiška „antrąją gimtąją“, o ne kaip užsienio kalbą, nepaisant savo rusų kalbos lygio (Blauvelt 2013, 2). Iš kitos pusės, Daniele Artoni ir Sabrina Longo 2020 metais atliktame tyrime apie rusų kalbą Sakartvele pastebi, jog tyrimo dalyvių atsakymai rodo, kad vis mažiau ir mažiau žmonių Sakartvele mokosi, kalbą, ar turi rusų kalbos pradmenis (Artoni ir Longo 2020, 185).

Apžvelgiant šio tyrimo kontekste surinktus duomenis, mokantys rusų kalbą, nors ir skirtingais lygiais, interviu metu patvirtina ir tyrimo dalyviai. Paklausti, kaip ir kada išmoko rusų kalbą, dauguma informantų pasakoja, kad rusų kalbą iki šiol yra privalomas dalykas Sakartvelo mokyklose. Dalis jų taip pat teigia, kad rusų kalbą išmoko vaikystėje žiūrėdami rusišką televiziją ir animacinius filmukus:

„<...> rusų kalbą buvo privaloma mokytis mano mokykloje, kaip, manau, ir bet kurioje posovietinėje šalyje <...>.“ [Informantė Nr. 5]

„<...> kalbant apie rusų kalbą; kaip turbūt žinai, Sakartvelas yra posovietinė šalis ir daugelis mane supusių žmonių kalbėjo rusiškai. Aš taip pat žiūrėdavau rusišką televiziją, pavyzdžiui, animacinius filmukus <...>. Mano mokykloje tai taipogi buvo privalomas dalykas <...> nuo pirmos iki dvyliktos klasės. <...> Iš tikrųjų nežinau kaip yra dabar, bet tuo metu, kai lankiau mokyklą, rusų kalbą mokiausi kaip įprastą kalbą.“ [Informantė Nr. 6]

„<...> rusų kalbą išmokau vaikystėje <...> žiūrėdamas animacinius filmukus, kaip ir daugelis kitų jaunų kartvelų.“ [Informantas Nr. 9]

¹⁰ “Tbilisi Events of April 1978 and the Excerpts from the Western Press”. IDFI, April 14, 2020. https://idfi.ge/en/14_april.

Iš kitos pusės, įdomu pastebėti, jog dažniausiai jie teigia tik suprantantys užuot gebantys bendrauti rusų kalba:

„<...> *aš taip pat suprantu truputį rusiškai <...> tačiau negalėčiau pasakyti, kad kalbu puikiai ar kažkas panašaus. Galiu suprasti ir truputį kalbu, bet didžiąja dalimi tai tik suprantu <...>.*“ [Informantė Nr. 10]

„<...> *aš mokiausi rusų kalbos mokykloje, tačiau nežinau, neskaitau savęs gebančia šia kalba kalbėti.*“ [Informantė Nr. 1]

„<...> *ir truputį rusiškai. <...> Kartais kalbu rusiškai tik tuomet, kai esu pikta ir noriu panaudoti keiksmazodžius (juokiasi).*“ [Informantė Nr. 2]

Šioje vietoje galima pastebėti ryškėjantį dvilypį požiūrį į rusų kalbą. Atrodo, kad nors kalbą tyrimo dalyviai ir moka, tačiau tuo pačiu bando tai paneigti. Reikėtų pastebėti, kad kalbos žinojimas yra gana subjektyvus dalykas ir kalbos mokėjimo lygį yra sunku įvertinti. Nepaisant to, tyrimo dalyviai tvirtina, kad rusų kalba vis dar yra reikalinga kai kuriose kasdienio gyvenimo srityse, pavyzdžiui, ieškantis darbo, todėl tai galėtų reikšti, kad rusų kalbą, greičiausiai, vis tiek reikėtų valdyti:

„<...> *na, tiesą sakant, jeigu nori gauti darbą Sakartvele, yra reikalaujama mokėti anglų, o tuo pačiu metu ir rusų kalbą <...>.*“ [Informantas Nr. 9]

„<...> *šiuo metu, pavyzdžiui studijose ar panašiai, man niekada jos [rusų kalbos] neprireikė. Rusų kalba gali būti reikalinga tik tuomet <...> Sakartvele, kai aplikuoji į darbo vietą; kartais, o iš tikrųjų, dažniausiu atveju, privaloma mokėti anglų ir rusų kalbas. Jie tavęs to reikalauja, kas man nelabai patinka <...>.*“ [Informantė Nr. 10]

Tokią dvilypiškumo tendenciją rusų kalbos atžvilgiu galbūt galima būtų interpretuoti pasitelkiant kelias aspektus. Pirmiausia, tai procesai vykstantys makro lygmeniu. Po 2003 metais įvykusios taip vadinamos Rožių revoliucijos į valdžią atėjus provakarietišku požiūriu prezidentui Mikheil Saakashvili, šalyje akivaizdžiai pastebimas nususukimas nuo rusų kalbos, stengiantis tobulinti anglų kalbos mokymą ir mokymąsi. Tai Blauvelt sieja su siekiu įsilieti į vakarietiškas struktūras ir tuo pačiu pasipriešinti, valdžios manymu, neoimperialistinėms tendencijoms, atkeliaujančioms iš Rusijos Federacijos (Blauvelt 2013, 2). Įdomu pastebėti, kad buvo imtasi naikinti būtent tas priemonės, kurias tyrimo dalyvių įvardijama šaltiniais, kurių pagalba išmoko rusų kalbą, t.y. mokykla ir televizija. Saakashviliui tapus šalies prezidentu, buvo sumažintas mokyklų rusų mokomąja kalba skaičius, ir rusų kalba taip pat neteko privalomojo dalyko statuso mokyklose (jos vietą užėmė anglų kalba, o tuo tarpu rusų kalba tapo pasirenkamu dalyku tik nuo septintos klasės). Taip pat buvo išleistas įstatymas draudžiantis filmus ir kitus televizijos produktus įgarsinti rusiškai, o vietoje to buvo reikalaujama pateikti subtitrus kartvelų kalba (ten pat, 3). Tuomet galima daryti

išvadą, kad rusų kalbos žinios tokiu atveju turėtų prastėti natūraliai, ką rodo ir skyrelio pradžioje paminėti mokslininkų atliktų tyrimų rezultatai.

Iš kitos pusės, analizuojant tyrimo metu surinktą medžiagą, išryškėja ir dar vienas aspektas. Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie rusų kalbą ir jos mokymąsi, išskiria asmeninį priešišumą šiai kalbai ir nenorą jos mokytis:

„<...> rusų kalba, na, tai puiki proga pasakyti, kad iš tikrųjų niekada nemėgdavau rusų kalbos dėl rusų ir mūsų tragiškos istorijos su Rusija. Taigi, aš savotiškai laikydavau juos mūsų priešais, tai kodėl aš turėčiau norėti išmolti jų kalbą. Todėl aš kažkaip praleidau rusų kalbą mokykloje ir protestavau prieš jos mokymąsi, tačiau vėliau, kai pradėjau studijuoti diplomatiją ir politiką, pagalvoju, kad yra privaloma išmolti savo priešų kalbą.“ [Informantė Nr. 7]

„<...> bet aš manau, kad mano karta ir vaikai negimę Sovietų Sąjungoje, mes užaugome su šiuo savotišku požiūriu, kad Rusija yra priešiška mums šalis, todėl net ir mokykloje mes iš tikrųjų nemėgome mokytis rusų kalbos.“ [Informantė Nr. 10]

„<...> net mokyklos laikais nesimokiau gerai, mokiausi [rusų kalbą] tik tiek, kad gaučiau gerus pažymius <...> bet niekada iki tokio lygio, kad naudočiau šią kalbą komunikacijai <...>, kadangi nenoriu būti niekaip asocijuojama su Rusija, aš visą laiką turėjau šį vidinį konfliktą.“ [Informantė Nr. 5]

Apibendrinant šį išryškėjusį dvilypįškumą, galima daryti išvadą, kad nors rusų kalbos atžvilgiu ir yra išreiškiamas asmeninis priešiškas jį įvardinant „priešo“ kalba, visgi bene visi tyrimo dalyviai tvirtina ją mokantys (sykiu bandant tai paneigti) ir pabrėžia jos vis dar išliekančią svarbą kai kuriose kasdienio gyvenimo srityse. Panašiomis mintimis dalinasi Artoni ir Longo teigdamos, jog kartvelai akivaizdžiai išlieka emociškai susieti su rusų kalba (Artoni ir Longo 2020, 196). Be to, jos taip pat priduria, kad jų atliktame tyrime dalyvavę kartvelų studentai dažniausiai geba atskirti kalbą nuo politikos (ten pat, 198). Kitame skyrelyje bus bandoma atskleisti, kad šio tyrimo rėmuose tokia mintis greičiausiai bus paneigta.

3.2.3. Kalbos vartojimas Rusijos karo Ukrainoje kontekste

Analizuojant rusų kalbos vaidmenį Sakartvele, buvo atskleistas dvilypis tyrimo dalyvių požiūris į rusų kalbą. Kartvelų studentų įvardintas asmeninis priešiškas dar labiau jaučiamas Rusijos karo Ukrainoje, pradėjusio masinę rusų migraciją į Sakartvelą, kontekste. Tai, pirmiausia, pasireiškia per kalbą ir jos sąmoningai pasirinktus vartojimo būdus bendraujant su migrantais iš Rusijos. Vienas iš dažniausiai analizuojant tyrimo medžiagą išryškėjusių požymių yra tai, jog dalyviai teigia apskritai atsisakantys kalbėti rusų kalba su iš Rusijos atvykusiais migrantais. Šias nuostatas galima būtų išskirstyti į tris dažniausiai minimus elgesio scenarijus analizuojant interviu metu surinktą empirinę medžiagą. Visų pirma, kartvelų studentai teigia akivaizdžiai parodantys nemoką rusų kalbos, jei

atvykėliai iš Rusijos į juos kreipiasi pokalbį pradėdami rusiškai. Iš dalies tai daroma dėl Rusijos agresijos Ukrainoje, tačiau tuo pačiu dėl iš rusų pusės, jų nuomone, parodomos nepagarbos darant prielaidą, jog kartvelai privalo mokėti rusų kalbą:

„<...> aš tai darau iš principo, kadangi <...> na, rusai sustabdė mane metro klausdami elementarių klausimų, į kuriuos aš galėčiau atsakyti <...> tačiau aš tiesiog atsakiau jiems kartveliškai, kad <...> aš nekalbu rusiškai ir tiesiog išėjau. Manau, tai yra mano asmeninis pasirinkimas taip pat. <...> Aš ignoruočiau bet kurį rusą, nes, mano nuomone, aš neturėčiau vartoti šios kalbos Sakartvele būdama šios šalies piliete <...>. Aš suvokių, kad mano pasirinkimai išreikšti palaikymą savo šaliai <...> yra gana riboti, todėl manau, kad tai yra vienas iš būdų protestuoti prieš dabar, o tuo pačiu ir jau metų metus vykstančius įvykius.“ [Informantė Nr. 4]

„<...> jeigu manęs kas paklaustų ko nors rusiškai prieš du metus, dažniausiai aš būčiau bandžiusi kiek galiu geriausiai atsakyti naudodama rusų kalbą, tačiau šiandien – ne. Net jeigu visa ši migracija nebūtų tokia; ypač karas Ukrainoje, būtent tai mane labai palietė ir paveikė, todėl šiuo metu esu griežtesnė rusų atžvilgiu ir demonstratyviai nenoriu šnekėti, net jeigu ir suprasčiau ar galėčiau atsakyti <...> jie net nekalba angliškai, jie prieina ir su tavimi kalba rusiškai, lyg tu turėtum žinoti rusų kalbą <...>.“ [Informantė Nr. 10]

„<...> kartais jie tiesiog manęs paklausia kažko vietinio – savaime aišku, rusiškai (juokiasi). Aš juos suprantu, tačiau visada atsakau, kad nekalbu rusiškai, nes tai yra nepagarbu <...> kiekvieną kartą turėtum paklausti žmogaus, ar jis šneka šia kalba, ar ne?“ [Informantė Nr. 1]

„<...> nes jie galvoja, kad dėl Sovietų Sąjungos visiems yra privaloma mokėti rusiškai. Ir tai yra netiesa <...>. Aš pažįstu daug žmonių, tiek jaunu, tiek ir vyresnių, kurie nekalba rusiškai.“ [Informantė Nr. 2]

„<...> mano požiūris į rusus ir anksčiau nebuvo teigiamas, tačiau jis pasikeitė būtent šiuo metu <...>. Aš prisimenu, kad <...> maždaug 2022 metų liepą <...> buvau restorane ir keli žmonės <...> jie kalbėjo ir kažką rėkė rusiškai <...> ir tuomet vienas iš jų į mane kreipėsi rusiškai, o aš atsakiau „nekalbėk su manimi rusiškai“, tačiau jis toliau tęsė rusiškai, todėl mes apsižodžiavome ir tas vaikinai išėjo <...>.“ [Informantė Nr. 6]

Tyrimo dalyvių pasakojimuose atskleidžiamą jų atžvilgiu iš migrantų jaučiamą būtinybę mokėti rusų kalbą galima sieti su Erikseno aprašoma etninio stereotipo sąvoka. Etninį stereotipą jis apibūdina kaip neatsiejamą „kultūrinių žinių“ dalį, kuria socialinio lauko dalyviai daugiau ar mažiau vadovaujasi santykiuose tarp skirtingų etninių grupių (Eriksen 2010, 28). Jis priduria, kad tokie stereotipai aprūpina mus kriterijais, kurių pagalba galime padalinti socialinį pasaulį į skirtingus žmonių tipus, tačiau jie ne visą laiką atskleidžia tikslią socialinę realybę (ten pat, 29). Apie tokius galimus stereotipus interviu metu užsiminė ir viena iš tyrimo dalyvių, bandydama aiškinti, kodėl rusų migrantai pasirinko atvykti į Sakartvelą:

„<...> jie neturėjo kitos išeities, sienos buvo uždarytos ir Sakartvelas buvo arčiausiai, ir aš manau, kad jie jautėsi turintys teisę čia atvažiuoti. <...> jų požiūriu „mes vykstame atgal į savo šalį, o ne veikiu į šalį, kurią užpuolėme ir darėme visus tuos dalykus dešimtmečiais“. Ne, tokios nuomonės jie neturėjo, lygiai taip pat kaip jie neturi sąžinės graužaties dėl to, ką padarė – aš dažnai girdžiu „bet tai ne mano kaltė“ <...>. Tai [vyksta] dėl jų požiūrio, mokykloje jie yra mokomi, kad jie atvažiuoja į savo šalį <...>.“ [Informantė Nr. 5]

Jos požiūriui antrina ir kita tyrimo dalyvė, pasakodama, kodėl nebenori vartoti rusų kalbos:

„<...> tai pasyviai agresyvi [reakcija], nežinau, tas jausmas jų atžvilgiu, kadangi jie galvoja, kad tai [Sakartvelas] yra jų šalis, kad mes privalome juos sutikti labai šiltai ir kalbėti su jais rusiškai ir maitinti juos Khachapuri ir Khinkali, bet taip nėra, tikrai ne.“ [Informantė Nr. 6]

Tuo pačiu, antrasis išryškėjęs, ir su pirmu aptartu scenarijumi susijęs, kalbos vartojimo požymis susiduria su migracijos srautais dėl karo Ukrainoje yra, galima sakyti, demonstratyvus kartvelų kalbos naudojimas taip dar kartą bandant laužyti apibrėžtą etninį stereotipą, kad kartvelai privalo mokėti rusų kalbą. Remiantis anksčiau aptartomis teorinėmis įžvalgomis, tai taipogi yra būdas parodyti savo kultūrinį išskirtinumą. Šis aspektas išryškėjo tyrimo dalyvių paklausus, ar prasidėjus migracijos į Sakartvelą bangai karo Ukrainoje kontekste koku nors būdu pasikeitė jų įpročiai vartoti gimtąją kartvelų kalbą:

„<...> aš noriu parodyti ir pabrėžti, kad tai yra Sakartvelas, mes esame kartvelai ir mes kalbame kartvelų kalba. Todėl, net išeidama pasivaikščioti su draugais, ar kalbėdama telefonu, bandau kalbėti daug garsiau, kad jie galėtų išgirsti <...>.“ [Informantė Nr. 6]

„<...> bet šiuo metu kartvelai nenori kalbėti rusiškai net ir dėl praeities, todėl mes bandome to išvengti – jei kažkas kažko paklausia rusiškai, mes atsakome itin demonstratyviai kartveliškai <...>. Kaip ir prieš kelias dienas mano sesė pasakojo man, kad pasivaikščiojimo su savo geriausia drauge metu, kažkokia moteris jų rusiškai paklausė, kaip ji galėtų nusigauti iki Laisvės aikštės ar kažkas panašaus. Ir mano sesės draugė atsisuko ir pasakė kartveliškai „Aš nežinau“, va taip pasakė „Aš nežinau“ (rodo agresyvumą), ir tai ji pasakė kartveliškai.“ [Informantė Nr. 10]

„<...> aš nuėjau [į kavinę] su drauge ir prisiekiu, niekas nekalbėjo kartveliškai. Visi kalbėjo rusiškai, visas aptarnaujantis personalas. Ir taip, <...> aš visiškai nekalbėjau, aš atsisakiau kalbėti ir angliškai, nes tai yra mano šalis ir aš privalau būti aptarnaujama kartveliškai <...> bent vienas darbuotojas turėtų suprasti ir kalbėti kartveliškai.“ [Informantė Nr. 8]

Tokius savo kalbos vartojimo pasirinkimus tyrimo dalyviai interviu metu taipogi grindžia tuo, kad jie esą nenorintys migrantams iš Rusijos leisti „jaustis kaip namie“, ir tokį jausmą, pastebėtina, itin sustiprina Rusijos karo Ukrainoje kontekstas. Studentai teigia, kad jiems neramu, jog atvykę rusai Sakartvele jaučiasi „per daug patogiai“, kol tuo metu Ukrainoje žūsta žmonės. Jie pasakoja, kad juos erzina girdėti rusų kalbą gatvėje ar kitose viešose vietose, ypač sostinės Tbilisio centriniuose

rajonuose. Nepasitenkinimą girdima rusų kalba galima pamatyti ir vizualinėje stebėjimo metu surinktoje medžiagoje. Keliose skirtingose sostinės Tbilisio vietose randami pavaizduoti grafičiai su rusišku užrašu „mokykis kartvelų kalbos“ (rus. *учи грузинский*), taip greičiausiai norint parodyti atvykusiems rusams, kad Sakartvele turi būti vartojama kartvelų kalba (žr. 3 priedą). Viena informantė prisipažinusi, kad ši situacija ją nuvedė iki depresijos: „<...> kad ir kur eičiau, visur girdėdavau rusų kalbą, kartais jausdavausi lyg gyvenčiau Rusijoje, o ne Sakartvele. Jaučiausi praradusi savo šalį, tai buvo <...> taip liūdna man, mano emocinei sveikatai. Aš tiesiog išvykau <...> nebegalėjau likti šalyje.“ [Informantė Nr. 5].

Tačiau tai nereiškia, kad tyrimo dalyviai visiškai atsisako bendrauti su migrantais iš Rusijos. Pasak jų, didžiausią skirtumą lemia pačių rusų požiūris ir čia vėl galima būtų sugrįžti prie reiškiamos pagarbos aspekto, šiame skyrelyje paminėto anksčiau. Per tai išryškėja trečiasis kalbos vartojimo su rusų migrantais scenarijus – anglų, interviu metu pabrėžiamos kaip tarptautinės, kalbos naudojimas:

„<...> pavyzdžiui vakar buvau vakarėlyje ir mane užkalbino mergina iš Rusijos sakydama „Gamarjoba“, [tai reiškia] labas ir kaip tau sekasi <...> ir žinai, tai tikrai skamba lyg ji gerbė mano kultūrą, todėl aš perėjau prie anglų kalbos, nes ji gerai kartveliškai nekalbėjo <...>.“ [Informantė Nr. 8]

„<...> aš turiu rusų draugų <...> bet aš nenoriu kalbėti rusiškai nei su rusais, nei apskritai <...> bet dauguma mano rusų draugų su manimi kalba angliškai <...>.“ [Informantas Nr. 9].

Visi aptarti scenarijai parodo, kad pasirenkami kalbos vartojimo ypatumai tampa svarbūs priklausomai nuo situacijos. Bet kuriuo atveju, vienas dalykai tampa aiškus – rusų kalbos vartojimas bendraujant su migrantais iš Rusijos tyrimo dalyvių teigimu nėra įmanomas taip brėžiant ribą tarp kartvelų ir rusų masinės migracijos dėl karo Ukrainoje kontekste. Pažymėtina, jog dalis informantų interviu metu atskleidė šios praktikos anksčiau netaikydavę ir bandydavę bendrauti rusiškai – tai reiškia, kad galima daryti išvadą, jog kalbos vartojimo ypatumai yra veikiami karo Ukrainoje konteksto. Wimmer teigia, kad etninių ribų sistema gali kisti socialiniams veikėjams pradendant naudoti anksčiau netaikytinas strategijas – tai vyksta patiems veikėjams permąstant atskiras schemas, tokiu būdu sukuriant naujas. Tačiau jis taip pat pabrėžia, jog tokios schemas dažniau yra pasiskolinamos nei sukuriamos (Wimmer 2008, 1007).

Iš kitos pusės, svarbu pastebėti pasireiškiantį paradoksą jiems kalbant apie pabėgėlius iš Ukrainos. Praeitoje dalyje apžvelgus rusų kalbos vaidmenį Sakartvele, buvo prieita išvados, jog nors iš dalies tai neigdami dėl, greičiausiai, jai išreikšto priešiško, Sakartvelo studentai patvirtino rusų kalbą mokantys. Šis priešiškus, atrodo, negalioja ukrainiečiams. Rusų kalba šiuo atveju matoma kaip dvi etnines grupes – ukrainiečius ir kartvelus – jungiantis, o ne skirtingas instrumentas, ji padeda bendrauti ir komunikuoti su ukrainiečiais. Iš vienos pusės teigdami, jog ukrainiečiai į juos beveik niekada nesikreipia rusiškai ir visuomet bando kalbėti angliškai (tuo vėl pabrėždami pagarbos

išreiškimą jų kultūrai), tyrimo dalyviai neslepia, kad su pabėgėliais iš Ukrainos bendrauti rusiškai gali, jei to prireikia:

„<...> tai dilema, su kuria susiduriu. Net pagalvodavau, kad jei truputį geriau išmokčiau rusų kalbą, tai man padėtų atpažinti abi [kalbas] <...> ir geriau suprasti, ką turėčiau ir ko neturėčiau [sutikus] ignoruoti (juokiasi).“ [Informantė Nr. 4]

„<...> tiesą sakant, jei ukrainiečiai nekalbėtų angliškai, tokiu atveju aš bandyčiau su jais komunikuoti rusiškai, tačiau su rusais – ne“. [Informantė Nr. 6]

„<...> jie pradeda pokalbį angliškai, rusiškai jie nekalba. <...> jei jie, pavyzdžiui, turių vaikų, kurie nekalba angliškai <...> mes dažniausiai kalbame <...> su jais rusiškai <...>.“ [Informantė Nr. 8]

Taigi, apibendrinant šiame skyriuje analizuotą empirinę tyrimo medžiagą, prieinama prie išvados, kad tyrimo dalyviai kalbą pasitelkia pabrėždami savo tautinę priklausomybę. Kalbinis aspektas įgauna politinį prieskonį ir yra akivaizdžiai naudojamas brėžiant tapatybinį skirtumą su rusų migrantais karo Ukrainoje kontekste. Šis skirtumas dažniausiai yra išreiškiamas per rusų kalbos vartojimą, kurios, pasak tyrimo dalyvių, jie kategoriškai atsisako bendraudami su atvykėliais iš Rusijos.

Kitas išryškėjęs pavyzdys yra demonstratyvus kartvelų kalbos pabrėžimas, jei socialinio kontakto atveju į juos kreipiamasi rusiškai.

Iš kitos pusės, kalbos, kaip tautinės priklausomybės bruožo, svarba stipriai sumažėja bendraujant su pabėgėliais iš Ukrainos – tyrimo dalyviai neneigia, jog tokiu atveju jie rusų kalbą naudoja. Galima teigti, kad šiuo atveju kalba nėra naudojama brėžti ribų su ukrainiečiais, kadangi jų kartvelų studentai, skirtingai nuo rusų, neįvardija „priešais“ – tai dar kartą parodo, kad dalyviai kalbą pasirenka subjektyviai ir situaciškai.

Remiantis Wimmeriu, galima pridurti, jog toks kalbinis pasirinkimas gali priklausyti nuo politinio etninių ribų reikšmingumo. Jis teigia, kad mažesnė politinė ribų svarba tokiu atveju leidžia asmenims laisviau priimti individualius sprendimus. Iš kitos pusės, jeigu politinės ribos brėžiamos kartu su kultūrinėmis ribomis, tokia individualaus pasirinkimo laisvė sumažėja (Wimmer 2008, 1003). Šis politinis aspektas gali padėti interpretuoti ir etninių ribų perbraižymą naudojant kalbą karo Ukrainoje kontekste. Taip pat paaiškėjo, kad kalbos pasirinkimas socialinio santykio metu dažnai tyrimo dalyvių yra siejamas su pagarbos parodymu kartvelų kalbai, kuri, pasak ir mokslininkų šiame skyriuje pristatytų tyrimų, yra vienas pagrindinių tos tapatybės sudedamųjų dalių. Tyrimo dalyvių išskirtas „priešo“ motyvas toliau bus plėtojamas ir kitame skyriuje, skirtame istorijos pasakojimams ir jų svarbai konstruojant kartvelišką tapatybę.

3.3. Istorijos interpretacijos

3.3.1. Karas Abchazijoje (1992-1993 m.)

Šiame skyrelyje bus aptartas taip vadinamas pirmasis Abchazijos karas po Sakartvelo nepriklausomybės atkūrimo ir kaip jis pasitelkiamas konstruojant kartvelišką tapatybę. Kalbėdamas apie istorijos svarbą tautiniam identitetui, Eriksen teigia, jog savos istorijos žinomas turi didelę reikšmę to identiteto formavimui, net jei ta istorija yra „sukurta“ ir naudojama politiniams tikslams (Eriksen 2010, 87). Autorius pabrėžia, jog kitaip nei istorikams, antropologams svarbiausia yra ne tyrimo dalyvių pateikiamų istorinių faktų tikslumas, o veikiausiai tai, kaip jų istorijos pasakojimai yra pasitelkiami identiteto konstravimui (ten pat, 85). Remiantis tuo, svarbu aptarti istorijos interpretacijų vaidmenį kartvelų tautinio identiteto kūrimo procesui. Sakartvelui atgavus nepriklausomybę nuo Sovietų Sąjungos, pirmuoju jos prezidentu 1991 metų gegužę tapo Zviad Gamsakhurdia, dažnai apibūdinamas kaip „ultra nacionalistinių pažiūrų“ (Kelly and Kramer 2021, 32). Vis agresyvėjantis kartvelų nacionalizmas buvo jaučiamas jau nuo 1980-ųjų pabaigos, dar prieš iširant Sovietų Sąjungai, todėl nenuostabu, jog naujuoju prezidento šalies vizija buvo nepriklausoma ir unitarinė Sakartvelo valstybė be vidinių sienų.¹¹ Kadangi SSRS laikotarpiu Abchazijos respublika ir tuo metu vadinama Pietų Osetijos sritis turėjo žymią autonomiją, nacionalistinės nuotaikos iš Tbilisio sukėlė jų nepasitenkinimą.

Dar prieš Sakartvelui paskelbiant nepriklausomybę, abi autonominės teritorijos išreiškė norą likti Sovietų Sąjungos dalimi, dažniausiai teigdamos, kad nepriklausomoje Sakartvelo respublikoje gresia didelis pavojus jų etnokultūrinėms bendruomenėms, kurios save suvokia besiskiriančiomis nuo kartvelų daugumos.¹² Tačiau, pasak kartvelų politikos analitiko Ghia Nodia, kartvelų nacionalistinis nepriklausomybės projektas skelbė ne sukuriantis, o veikiausiai atstatantis pirmosios Sakartvelo demokratinės respublikos sienas, į kurių sudėtį įėjo tik Sovietų valdžios dėka autonomiją gavusios Abchazijos ir Pietų Osetijos teritorijos. Kartvelų požiūriu, Tarybų Rusijos aneksacija yra laikoma karine agresija ir todėl okupacijos metu priimti sprendimai negali būti paisomi (Nodia 1999, 20). Tokį požiūrį galima būtų sieti ir su tuo, kad Pietų Osetijos regionas tokį pavadinimą įgavo (greičiausiai jį tapatinant su dabartinės Rusijos Federacijos teritorijos ribose esančio Šiaurės Osetijos regionu), kai 1920-aisiais Stalinas nubrėžė regiono ribas, tokiu būdu jį „sukurdamas“, nepaisant to, kad ši teritorija, esanti Sakartvelo teritorijos viduryje, šimtmečius buvo žinoma Shida Kartli pavadinimu (Weltsch and Kuramidze 2009, 388). Kartvelai šį regioną iki šiol vadina Shida Kartli (arba Tskhinvali) vardu, greičiausiai atspindint viziją jį būnant kartvelų tautos dalimi. Tai išryškėjo ir tyrimo eigoje, vieno interviu metu dalyvei pasakojant apie savo šeimos kilmę:

¹¹ Wolff, Stefan. “Georgia: Abkhazia and South Ossetia”. <https://pesd.princeton.edu/node/706>

¹² *ibid.*

„<...> Aš iš Tbilisio. Mano seneliai atsikraustė į Tbilisį prieš daugelį metų. Bet aš kilusi iš, na, Sakartvele yra gal 12 ar 13 skirtingų regionų, jis vadinasi Shida Kartli.“ [Informantė Nr. 10]

Kadangi abi tuometinės autonominės teritorijos neatsisakė siekio atsiskirti nuo nepriklausomybę atgavusio Sakartvelo – Abchazijos autonominė respublika, skirtingai nuo Pietų Osetijos, išlaikiusios norą prisijungti prie Rusijos Federacijos, išreiškė savo tautos kūrimo ir nepriklausomybės siekį. Šios įtampos tarp kartvelų daugumos ir etninių mažumų perėjo į iš Tbilisio inicijuotą karinę agresiją. Apie aprašomą įtampą pasakoja ir viena iš informančių, kilusi iš Oni miestelio šiaurės Sakartvele, esančio netoli Pietų Osetijos regiono:

„<...> mano šeima tuo metu buvo laikoma opozicija, kadangi jie palaikė Zviad Gamsakhurdia <...> ir visi žinojo, kadangi jie savo poziciją reiškė garsiai, todėl visuomet buvo jaučiamas spaudimas iš vietinės valdžios, t.y. jiems nebuvo suteiktos jokios galimybės. <...> Be to, mano dėdė <...> buvo priverstas emigruoti iš šalies, kadangi jis buvo Gamsakhurdia partijos narys.“ [Informantė Nr. 5]

Apžvelgtos etninės įtampos ir Abchazijos nepriklausomybės paskelbimas peraugo į karą Sakartvelo kariuomenei užpuolus teritoriją. Diskutuodamas apie tokio žingsnio iš Sakartvelo pusės priežastis, Bruno Coppieters teigia, jog šalies valdžia baiminosi Abchazijos rusifikacijos bei „istorinio“ kartveliško charakterio regione praradimo (Coppieters 1999, 16). Tokį išreikštą „istoriškai“ kartvelišką Abchazijos charakterį galima paaiškinti tuo, kad nors Sakartvelas ilgais istorijos periodais nebuvo nepriklausoma valstybė, tačiau nacionalistinis kartvelų tautos projektas ryškiai pabrėžė šalies kaip visumos viziją (Weltsch and Kuramidze 2009, 388). Tuo remiantis, galima daryti išvadą, kad ta visumos vizija šiuo atveju gali būti matoma pirmosios Sakartvelo demokratinės respublikos teritorijos ribose. Karas pasibaigė Sakartvelo kariuomenės pralaimėjimu, o tai taipogi regione iššaukė kartvelų etninį valymą bei didžiosios dalies etninių kartvelų pabėgimą iš Abchazijos. Viena tyrimo informančių, kurios šeima yra kilusi iš Abchazijos, paprašyta papasakoti apie savo šeimą, pirmiausia dalinasi prisiminimais apie šį karą:

„<...> aš užaugau su istorijomis apie karą, kadangi mano šeima <...> jie [tėvai] abu gimė regiono sostinėje Suchumyje. <...> Taigi, mano šeima pabėgo iš Suchumio <...> mano tėtis labai kentėjo, nes jis <...> nuo karo bėgo per Kaukazo kalnus, todėl tai buvo labai sunki patirtis, kadangi jis buvo vienas ir kalnais ėjo pėsčiomis <...> badavo ir beveik buvo nužudytas <...>. Jis apie karą daug nekalba, nes <...> tai jam kelia didelį stresą <...>. Mūsų šeima Tbilisyje yra laikoma pabėgėliais <...> todėl gauname labai simbolinę pensiją iš valdžios <...>.“ [Informantė Nr. 8]

Svarbu pastebėti, kad Abchazijos kovotojai buvo remiami Rusijos kariuomenės. To meto Sakartvelo viešojo diskurso dėmesys beveik išimtinai buvo sutelktas į šį faktorių. Tai teigdamas Nodia priduria, kad Tbilisio pagrindinis argumentas buvo tas, kad Rusija išlaiko savo imperines ambicijas. Daugelis manė, kad šalies etninėms grupėms suteikus bet kokią savivaldos formą, Rusija įgautų tiesioginį įrankį etninį susiskaldymą šalyje išnaudoti savo tikslams (Nodia 1999, 18). Tokį

susitelkimą į išorinį Rusijos faktorių jis aiškina tuo, kaip kartvelai įsivaizduoja save kaip tautą – didžioji dauguma laiko Abchaziją teisėta Sakartvelo dalimi ir bet koks bandymas ją atplėšti siejamas su neoimperialistinėmis konspiracijomis iš Rusijos (ten pat, 24). Galima teigti, jog karo Abchazijoje kontekste dar kartą išryškėjo ankstesniame skyriuje aptartas Rusijos kaip „priešo“ įvaizdis konstruojant kartvelų tautinį identitetą. Panašiomis įžvalgomis apie istoriją pasakodami dalinasi ir keletas tyrimo dalyvių:

„<...> kartą radome straipsnį apie 1990-ųjų karą Abchazijoje ir pastebėjome, kad vienoje iš nuotraukų pavaizduotas mūsų tėtis <...> ir tuomet jis pradėjo apie tai kalbėti; kalbėdamas apie tai jis visuomet stipriai nusimina, kadangi tuo metu daug jaunų kartvelų nusprendė savanoriškai eiti <...> nusprendė viską palikti ir eiti į karą <...> ir kai mes jo klausėmės, buvome labai išsigandusios ir verkėme <...> ir tai taip pat susiję su Rusija, o tai, vienok, sukelia jiems neapykantą, net jei ir nenoriu, tačiau manau, kad mes neturime jokio pasirinkimo.“ [Informantė Nr. 10]

„<...> mes turime vyriausybės departamentą <...> vadinamą Abchazijos vyriausybę <...> kadangi mes nelaikome Abchazijos nei Rusijos dalimi, nei nepriklausoma valstybe, mes vis dar ją laikome savo regionu, Abchazijos autonominė respublika <...> todėl ji turi vyriausybę [Tbilisyje].“ [Informantė Nr. 8]

Eriksen aiškina, kad nacionalistinės ir kitos etninės ideologijos skelbia, jog socialinės ir kultūrinės ribos turi būti ryškios ir nedviprasmiškos ir tuo pačiu sutapti su erdvinėmis ir politinėmis ribomis (Eriksen 2010, 139). Savo darbe diskutuodami apie kolektyvinę atmintį, James V. Wertsch ir Zurab Karumidze dalinasi panašiomis idėjomis išskirdami ir moralinį dviprasmingumą, galintį pastoti kelią grupinio identiteto kūrimo projektui (Wertsch and Kuramidze 2009, 379).

Taigi, kadangi kalbant apie istorijos svarbą tautinio identiteto kūrime buvo pažymėta, kad istorija „sukurta“ ir naudojama politiniams tikslams, verta paminėti ir fokusavimosi į išorinį Rusijos faktorių problematiką. Nodia pastebi, kad etninis konfliktas tarp abchazų ir kartvelų gali būti matomas kaip abiejų etninių tautų nacionalinių projektų susikirtimas, kadangi abchazai anksčiau pristatytą Sakartvelo poziciją dėl šalies teritorinio vientisumo laiko „kartvelų imperializmu“ (ten pat, 24). Panašią idėją išreiškia ir David Darchiashvili, teigdamas, jog separatizmas nebuvo [tik] Rusijos suorganizuoto plano rezultatas, o veikiau nulemtas etninio šių grupių „pakilimo“, kuris buvo skirtingas nuo kartvelų tautos „atgimimo“. Jo nuomone, Sakartvelo visuomenė vis dar nėra pasirengusi to priimti (Darchiashvili 2003, 115). Tai galima sieti su mintimi, jog tokie iš kartvelų pusės kylantys pasakojimai apie konspiracijas iš Rusijos yra naudojami kaip „dogmatinės ištikimybės“ objektai, todėl yra sunkiai pakeičiami net esant svariems prieštaraujantiems įrodymams (Wertsch and Kuramidze 2009, 380).

Analizuojant surinktus empirinius duomenis pastebėta, kad be to, jog informantams aptariant istoriją yra naudojamas kartvelų tautiniame identitete slypintis pasipriešinimo Rusijos imperializmui

motyvas, tyrimo dalyviai taip pat sieja šį karą su šiandieniniu kontekstu, o tai itin svarbu šiam darbui. Galima teigti, kad vedama paralelė tarp Sakartvelo ir Ukrainos kovos prieš rusišką imperializmą, sykiu pabrėžiant vienybę ir tarpusavio pagalbą vienas kitam šioje kovoje. Viena iš informančių, paklausta apie tai, ką ji prisimena iš 2008 metų Rusijos-Sakartvelo karo, dėmesį staiga nukreipia į karą Abchazijoje:

„<...> Pavyzdžiui, 1990-aisiais daugelis kartvelų pabėgėlių liko gyvi tik dėl ukrainiečių pilotų ir karių. Jie išgelbėjo daug kartvelų, aš net žinau vieną žinomą žmogų, kuris buvo išgelbėtas <...> šeimos buvo išgelbėtos ukrainiečių. <...> Aš taip pat žiūrėjau kelis vaizdo įrašus, kuriuose ukrainiečiai pasakoja jaunčiantys, kad tai ne tik kartvelų, tačiau ir jų karas. Tą patį šiuo metu jaučia ir kartvelai.“ [Informantė Nr. 1]

Kita tyrimo dalyvė pabrėžia panašumus tarp karų Abchazijoje ir Ukrainoje:

„<...> ypatingai Bučoje, kur jie <...> prievartavo žmones <...> kankino juos <...> ir lygiai tas pats, o gal net iš dalies prasčiau, atsitiko Gagroje, tai irgi miestas Abchazijoje <...> jie prievartavo žmones <...> kai mano tėtis man tai pasakojo, aš <...> negalėjau tuo patikėti, kadangi tai yra neįtikėtina, kad žmonės gali taip elgtis su kitais žmonėmis. Jie kirto žmonių galvas ir su jomis žaisdavo futbolą.“ [Informantė Nr. 8]

Taigi, galima daryti išvadą, kad tyrimo dalyviai pasakodami apie karą Abchazijoje jį pasitelkia kaip kartveliško identiteto kūrimo įrankį, tuo pačiu vadovaudamiesi ir aktualizuodami nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu pradėtą konstruoti kartvelų tautos vaizdinį, kuriame yra ryškiai brėžiamos ribos su rusais net ir šalies viduje vykusių etninių įtampų kontekste. Buvo bandyta įrodyti, kad šis vaizdinys aktualizuojamas ir karo Ukrainoje kontekste, o tai yra ypač svarbu šio tyrimo rėmuose.

3.3.2. Rusijos-Sakartvelo karas (2008 m.)

Šiame skyrelyje bus aptariamas penkias dienas 2008 metų rugpjūtį trukęs Rusijos ir Sakartvelo karas bei jo įtaka kartveliškam identitetui. Šiuo atveju itin svarbus yra tuometinio Sakartvelo prezidento Mikheil Saakashvilio vaidmuo. Anksčiau buvo minėta, kad jis į valdžią atėjo vadinamosios Rožių revoliucijos metu 2003 metais. Aptardamas Sakartvelo valstybės kūrimo niuansus, Fabio De Leonardis tikina, kad ši revoliucija Saakashvilio akimis buvo matoma kaip kartvelų „atgimimas“ ir „sugrįžimas į Europą“. (De Leonardis 2016, 27). Sugrįžimas yra pabrėžiamas tuo, kad Saakashvili pristatė Sakartvelą kaip Europos valstybę, kuri būtų galėjusi sekti vakarų Europos keliu, jei ne „sistemingas persekiojimas“ iš Rusijos pusės (ten pat, 27). Pagrindinis vaidmuo šiuo atveju buvo skiriamas sovietinei šaliai praeičiai, ji pristatoma kaip priešprieša, tautinei kartvelų tapatybei iškilti (ten pat, 28). Taip pat pastebėtina, jog šiame kontekste Sovietų Sąjunga nebuvo

skiriama tiek nuo carinės Rusijos, tiek nuo Rusijos Federacijos, dažnai jas sumaišant į vieną (ten pat, 29).

Nors atrodytų, kad Rusija jau ir taip buvo matoma kaip imperialistinių ambicijų turintis „priešas“ dėl teritorinio šalies vientisumo ir etninių įtampų problematikos po nepriklausomybės atkūrimo, galima sakyti, kad dabar šis požiūris buvo papildytas tuo, jog dėl šio „priešo“ kaltės, Sakartvelas buvo istoriškai atkirstas nuo Europos. Teigiama, kad Saakashvili šalį uždarė nuo beveik visų galimų Rusijos įtakų – kultūrinės, politinės ir ekonominės (Kelly and Krammer 2021, 77). Eriksen aiškina, kad visais atvejais *kito* vaidmuo yra kritiškai svarbus, kadangi tokiu būdu yra pateisinamos valdžios struktūros ir įprasminama žmonių patirtis – taip juos skatinant aukotis dėl tautos (Eriksen 2010, 135).

Europinės praeities, priešpriešinant ją sovietinei istorijai, buvo ieškoma viduramžiuose, vadinamame Sakartvelo „aukso amžiuje“, tokiu būdu parodant, kad šalies istorinė raida visuomet buvo orientuota į demokratizaciją ir europines vertybes. John Gillis teigia, kad tapatybės samprata priklauso nuo atminties idėjos. Pagrindinę bet kurios grupės tapatybės prasmę ir vienodumo jausmą laike ir erdvėje palaiko prisiminimas, todėl tai, kas prisimenama, yra apibrėžiama kaip prisiimta tapatybė (Gillis 1996, 15). Saakashvili norėjo pasauliui parodyti, kad Sakartvelas yra Vakarų valstybė (Kelly and Kramer 2021, 39). Toks naujas istorijos supratimas referuojant į šalies europinę praeitį buvo pasitelkiamas jo norui prisijungti prie Europos Sąjungos ir NATO, todėl jis buvo itin atsargus besilaikant visų demokratinių normų, reikalingų narystei (ten pat, 40). Galima teigti, kad šios „naujai“ konstruojamos kartvelų tautinės tapatybės praktikos suveikė. Tuo metu, 2004–2008 metais vykdomos apklausos duomenimis, „demokratiškumas“ ir su juo susijusios vertybės tapo centriniu kartvelų tautinės tapatybės bruožu, palyginus net su tokiais aspektais kaip kalba (Wertsch and Karumidze 2009, 386).

Tačiau tokių Vakarų demokratijos vertybių puoselėjimas Sakartvele sukėlė Rusijos nepasitenkimą – posovietinės respublikos noras prisijungti prie vakarų buvo laikomas grėsme Rusijos saugumui (Kelly and Kramer 2021, 64). Tai privedė prie įtampos tarp Rusijos ir Sakartvelo, pirmiausia pasibaigusios tuo, jog 2008 metų kovo mėnesį Rusijos Federacijos valdžia nusprendė pripažinti abiejų Sakartvelo separatistinių respublikų nepriklausomybę (ten pat, 69). Tuo pat metu Rusijos kariuomenė pradėjo vykdyti skirtingas karines provokacijas šalia Sakartvelo sienos. Tačiau skirtingi šaltiniai, remdamiesi tarptautinių stebėtojų informacija, teigia, kad tiesioginė karinė agresija prasidėjo iš Tbilisio (Tarver-Wahlquist and Tsygankov 2009, 313; Kelly and Kramer 2021, 72). Tuo tarpu prezidento Saakashvilio teigimu, jis 2008 metų rugpjūčio 7 dieną įsakė Sakartvelo kariuomenei įžengti į separatistinę Pietų Osetijos respubliką, kadangi regione buvo apšaudyti keli kartvelų kaimai (Kelly and Kramer 2021, 72). Šis katastrofišku vadinamas sprendimas privedė prie to, kad Rusijos

kariuomenė jau kitą dieną įžengė ne tik į separatistines respublikas, tačiau pradėjo veržtis ir į Sakartvelo teritorijos gilumą link sostinės Tbilisio bei apšaudyti šalį iš oro (ten pat, 73).

Interviu metu tyrimo dalyviai dalijosi pasakojimais apie šį karą, teigdami, kad jiems patiems teko patirti jo sukeltus žiaurumus:

„<...> tai tikrai buvo traumatiškiausia patirtis mano gyvenime <...> tik dabar suprantu, kaip ji mane paveikė <...> 2008 metais buvau mūsų vasarnamyje <...> šalia Khashuri miesto. Khashuri tuo metu buvo bombarduojamas labiausiai <...> ir aš prisimenu, kad bandydami išvažiuoti, kirtome vieną iš pagrindinių iš miesto vedančių tiltų <...> ir jis sugriuvo po kokių 3 ar 4 minučių. <...> mes tikrąja to žodžio prasme matėme visur skraidančias bombas, keliančias visus tuos pastatus į orą <...>.“ [Informantė Nr. 4]

„<...> aš asmeniškai išgyvenau 2008 metų karą. <...> mes turime kaimą <...> šalia Gorio miesto, kurio apylinkės buvo okupuotos. Aš aiškiai prisimenu <...> aš drebėjau <...> ir aš nepamenu tiek daug dalykų iš savo vaikystės, bet tai buvo kažkas specifinio, ką tu turbūt prisimeni. Pamenu, kaip mano mama laikė mus už rankų ir mes bėgome namo <...>. Mano senelis yra palaidotas netoli tos vietos, ir okupacinė linija eina šalia to kapo, todėl kartais manoma, kad yra galimybė, jog jis [kapas] per ilgą laiko tarpą bus okupuotas ateityje, ir tai mane kartais irgi gąsdina, galbūt aš nebegalėsiu aplankyti jo [senelio] kapo.“ [Informantė Nr. 10]

„<...> mes buvome kaime <...> kadangi tai buvo mūsų vasaros atostogos. <...> ir tuomet tu sau esi pievoje, sėdi ir iš dangaus tiesiog nukrenta bomba. <...> Aš tuo metu tikrai suvokiau, kas vyksta <...> man tai buvo kaip filmas <...> ir mano dėdė, iš tikrųjų, kovėsi kare, todėl keletą dienų mes nežinojome kur jis yra, neturėjome jokio kontakto su juo. Dėl šios priežastis, jo tėvas prarado gebėjimą kalbėti, ir iki paskutinių savo dienų <...> jis negalėjo, po karo, nieko.“ [Informantė Nr. 5]

Šie pasakojimai rodo ryškius tyrimo dalyvių asmeninius prisiminimus apie karą. Čia svarbu aptarti, kokių būdu tokie prisiminimai buvo įtraukti į politinį diskursą. Teigiama, jog šis konfliktas, atrodo, buvo įvilktas į anksčiau šiame skyrelyje aptartą konstruojamo kartvelų tautinio identiteto šabloną, nekalbant apie patį įvykį (Wertsch and Karumidze 2009, 378). Sakartvelo valdžia ir spauda rugpjūčio karą vaizdavo „kaip ilgai planuotą didžiulės karinės jėgos invaziją į suverenią mažos tautos teritoriją, ketinant ją vėl prijungti prie savo imperijos“ (ten pat, 378). Savo kalbose po rugpjūčio karo, prezidentas Saakashvili jį lygino su didžiais Sakartvelo viduramžių istorijos mūšiais, bibile Dovydo ir Galijoto kova, sovietų įsiveržimais į centrinės Europos sostines XX a. viduryje, o taip pat su Sovietų Sąjungos ir Suomijos karu, pabrėždamas agresyvią Rusijos ekspansiją, nukreiptą prieš mažąsias valstybes (ten pat, 385-386).

Teigiama, jog tuo buvo norima apeliuoti į žmonių emocijas (ten pat, 387). Pasak Erikseno, socialinė etninio identiteto svarba labai skiriasi ir, naudodamas Steve Fentono terminiją bei jo pasiūlytą skirtį tarp „karšto“ (angl. *hot*) ir „šalto“ (angl. *cold*) etniškumo, jis pabrėžia skirtingus

etninio identiteto socialinės svarbos ir emocinio intensyvumo lygius (Eriksen 2010, 40). Galima teigti, kad kartvelų tautiniam identitetui rugpjūčio karas yra emocijomis perpildytas ir didžiulę socialinę svarbą turintis simbolis, ypač prisiminus po to prarastas teritorijas – kartvelai 20 procentų savo valstybės teritorijos laiko okupuotomis Rusijos. Taigi, šis simbolis aiškiai reprezentuoja labai specifines prasmes – šiuo atveju, mažos tautos kovą prieš agresyvią Rusijos ekspansiją. Todėl nenuostabu, jog paprašyti papasakoti apie savo reakcijas sužinojus apie karo Ukrainoje pradžią, o tuo pačiu aptarti karų Ukrainoje ir Sakartvele panašumus ir skirtumus, tyrimo dalyviai pasakodami apie tai brėžia ryškią rugpjūčio karo pararelę su karu Ukrainoje, daugeliu atveju abu šiuos įvykius visiškai sugretindami:

„<...> žinai, karas Ukrainoje yra ir Sakartvelo karas. <...> Mes turime vienodas problemas, kadangi turime vienodas okupuotas teritorijas, tokias kaip Krymas, Abchazija, o taip pat Pietų Osetija. Taipogi, jei rusai laimės, antras jų žingsnis bus Sakartvelas.“ [Informantė Nr. 2]

„ Tai buvo gana skausminga patirtis [sužinoti apie karo Ukrainoje pradžią], kadangi mano šeima ir aš jau žinome, ką reiškia karas <...> aš net nežinau tiek daug anglų kalbos būdvardžių, kad galėčiau apibūdinti, kaip aš iš tikrųjų jaučiausi. <...> Aš visą laiką buvau prislėgta <...> ir pradėjau brėžti paraleles su mano šeima ir draugais, jaučiau lyg tai vyktų Sakartvele, tik tolimesniame regione.“ [Informantė Nr. 4]

„Tai mane labai paveikė, pirmas tris dienas aš nenustojau verkusi. Visai nepamenu, kad būčiau miegojusi. <...> Aš atsikėliau su šiomis žiniomis ir, galima sakyti, sustingau <...> kadangi tas pats nutiko ir mums <...> ir aš maniau, kad jau buvau susitvarkiusi su šiomis emocijomis. <...> Mano požiūriu, nėra jokio skirtumo tarp įvykių Ukrainoje ir Sakartvele, tai tiesiog tas pats dalykas.“ [Informantė Nr. 5]

„<...> kai tai [karas Ukrainoje] prasidėjo, mano nuomone, tai buvo praeities priminimas <...> todėl mums tai buvo tragiškas ir daug emocijų sukėlęs įvykis <...> mums atrodė, kad tai vyksta ir su mumis, kadangi <...> kartvelai ir ukrainiečiai turi labai gerus santykius, mes esame kaip broliai <...> tai buvo tas pats, kas nutiko Sakartvele 2008, kadangi Rusija savotiškai nori atgauti galią.“ [Informantė Nr. 10]

Taigi, galima daryti išvadą, kad naudodami rugpjūčio karą kaip simbolį karo Ukrainoje kontekste, tyrimo dalyviai šiuo atveju ryškiai tapatinasi su nuo karo kenčiančiais ukrainiečiais, tuo pačiu save priešpriešindami rusams.

Apskritai šiame skyrelyje aptarus abiejų karų svarbą kartvelų tautinio identiteto konstravimo kontekste, galima pastebėti, kad kartvelų nacionalizmas po nepriklausomybės atkūrimo didžiąja dalimi buvo koncentruojamas į pačius kartvelus ir jų kultūrinius dėmenis santykyje su kitomis etninėmis grupėmis šalyje. Tuo tarpu vėliau jis įgavo ryškų pilietinį ir į demokratines vertybes nukreiptą fokusą, šalį bandant nukreipti europiniu keliu. Tačiau tiek vienu, tiek kitu atveju, išlaikomos

tvirtai nusistovėjusios ir svarbų politinį aspektą turinčios tarptautinės ribos su rusais, kadangi per politizuotus ir simboliškai matomus istorinius įvykius, jie yra laikomi „priešais“. Tai dar labiau išryškėja ir karo Ukrainoje kontekste, kadangi tyrimo dalyviai kuria aiškiai matomas istoriniais įvykiais paremtas parareles tarp savęs ir Rusijos užpultų ukrainiečių, tuo pačiu dar giliau išryškindami atvykėlio iš Rusijos, kaip svetimo kartvelų identitetui *kito*, įvaizdį.

3.4. Religija

3.4.1. Kartveliška tapatybė ir religija

Šiame skyrelyje bus aptartas religijos vaidmuo kartvelų identiteto formavimui. Eriksen teigia, kad tautinio identiteto kūrimo projektai dažnai remiasi religija ir mitais skirtingiems simboliams sukurti (Eriksen 2010, 129). Sakartvelas, šiuo atveju, nėra išimtis. Pirmiausia, reikėtų paminėti, kad didžioji dalis kartvelų save įvardija esantys stačiatikiai. Sakartvelo istorija ir valstybingumas yra stipriai susietas su religija – šalis yra viena pirmųjų pasaulyje paskelbusi krikščionybę savo valstybine religija dar 327 šios eros metais (Kelly and Kramer 2021, 31). Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, Sakartvelas beveik visais laikais buvo apsuptas kitokią religiją, dažniausiai islamą, išpažįstančių priešų, todėl skirtingos kartvelų karalystės dažnai kentėdavo nuo užpuolimų – persų iš rytų ar osmanų iš vakarų (ten pat, 29). Taigi, visai nenuostabu, kad kova už stačiatikybę labai dažnai laikoma kova už kartvelų tautą ir jos nacionalinius interesus (Adamashvili 2021, 116), o daugelis kartvelų skaito priklausymą stačiatikių bažnyčiai kaip prielaidą „iš tikrųjų“ būti kartvelų tautos dalimi, tad buvimas netikinčiu visuomenėje nėra gerbtinas dalykas (Chelidze 2014, 13). Stačiatikybės, kaip neatsiejamoms nuo buvimo kartvelu vaidmenį, interviu metu aptaria ir tyrimo dalyviai:

„Mes esame stačiatikiai <...> tai labai stipriai susiję, mūsų religija yra stipriai susieta su tuo, kas kartvelus padaro kartvelais; taip yra, nes <...> nuo pat pirmųjų mūsų egzistavimo dienų mes kovojome už tai, kad galėtume išlaikyti savo religiją. Visi tie karai, visos tos sąjungos, kurias sudarėme <...> kad galėtume išlaikyti savyje krikščionybę, netapti musulmonais.“ [Informantė Nr. 5]

„<...> iš tikrųjų, tai labai istorinė patirtis, socialinė patirtis kartvelams būti krikščionimis. <...> dėl karų, kuriuose kovėmės su <...> Osmanų Imperija, su iraniečiais, jie buvo ne tik nacionaliniai, bet ir krikščionių karai su musulmonais. Taigi, šitie dalykai <...> kartvelas ir krikščionis yra labai susiję Sakartvele. Ir jeigu mes kovėmės už Sakartvelą, vadinasi kovėmės ir už krikščionybę. Taigi, šitie du dalykai vienas su kitu yra gana sulipę.“ [Informantė Nr. 10]

Turint galvoje istorinę perspektyvą, reikėtų apžvelgti vienoje citatų paminėtas sudarytas sąjungas krikščionybės išsaugojimui. Šioje vietoje dėmesys krypta į istorinį kartvelų santykį su Rusija religijos kontekste. Kovodamos su joms priešiškomis musulmoniškomis jėgomis, kartvelų karalystės, siekdamos apsaugos, ne kartą turėjo sudaryti sutartis su taip pat stačiatikių tikėjimą

išpažįstančia Rusija (Kramer and Kelly 2021, 30). Todėl nenuostabu, kad kalbant apie religiją, gali būti pabrėžiamas glaudus kartvelų ir rusų ryšys. Pastebėtina, kad Sakartvele iki šiol stovi rusų ir kartvelų draugystei pastatytas paminklas, simboliškai įamžinęs paskutinę jų sutartį, kuria remiantis Rusija privalėjo padėti kartvelų karalystėms apsiginti musulmonų įsiveržimo atveju, nors sutartis Rusijos ir buvo sulaužyta (ten pat, 30). Apie tokį religija paremtą abiejų tautų ryšį interviu metu užsiminė ir viena tyrimo dalyvių:

„<...> kartvelai, kaip jie vadina, kartais yra kaip rusai, mano kartoje turime juokelį – „tos pačios religijos brolis“. Taip vadinami rusai, tai yra pagrindinė priežastis, kodėl istoriškai Sakartvele jais buvo pasitikima <...>.“ [Informantė Nr. 1]

Religijos reiškmę svarbu aptarti ne tik istoriniame, tačiau ir kartvelų tautinio identiteto kūrimo kontekste. Skyriuje, skirtame istorijos aptarimui, buvo paminėta prezidento Saakashvilio „atgimusio“ kartvelų identiteto vizija, kuri yra stipriai susieta su simboliškai naudojama didžia kartvelų viduramžių istorija. Savo vizijoje Saakashvili matė ir religiją. Aprašydamas bažnyčios, valstybės ir tautos santykius šiuolaikiniame Sakartvele, Tonike Metreveli teigia, kad savo inauguracijos į prezidentus dieną, Saakashvili pasirašė įstatymą, kuriuo viduramžiais naudota kartvelų vėliava buvo paskelbta dabartinio Sakartvelo valstybės vėliava. Kadangi joje yra pavaizduoti keturi stačiatikių kryžiai, ši vėliava, Saakashvilio teigimu, pabrėžė šalies istorinį priklausymą krikščioniškajai civilizacijai (Metreveli 2016, 699). Remiantis tuo, galima daryti išvadą, jog šis simbolinis aktas buvo padarytas ne tik didžiai kartvelų istorijai priminti, tačiau gali būti siejamas ir su anksčiau aptartais tuo metu itin išryškėjusiais europiniais siekiais savo parodant krikščioniškosios kultūros dalimi. Ir iš tikrųjų, visuomenėje šis žingsnis buvo priimtas itin palankiai ir tuo pačiu yra siejamas su simboliu didingos Sakartvelo istorijos bei optimistinės ateities įtvirtinimu (ten pat, 699). Taigi, kad tokiu būdu stačiatikybė buvo įrašyta viename iš pagrindinių pačios valstybės simboliu.

Buvo parodyta, kad būtent stačiatikybė yra laikoma neatsiejama buvimo kartvelu dalimi, tačiau analizuojant empirinę medžiagą pastebėta, kad stačiatikybei *per se* yra suteikiama labiau simbolinė, identiteto ir tradicijomis grindžiama prasmė, ir tokiu būdu jos reikšmė, galima sakyti, mažėja – tą, paklausti apie religiją, interviu metu pasakoja tyrimo dalyviai:

„<...> Aš gimiau stačiatikių šeimoje, bet tikiu kitokiais dalykais. <...> Aš nešioju kryžių ir sakau, kad esu stačiatikė, nes aš gimiau tokioje šeimoje, ir jei mano šeima tiki, jog mano gerovė ir sveikata priklauso nuo šito dėvimo kryžiaus, aš jį nešiosiu <...> Aš netikiu į konkrečių religijų – islamą ar stačiatikybę, aš tiesiog tikiu, kad pasaulyje yra kažkokia jėga, galinti paaiškinti kaip pasaulis buvo sukurtas, kaip jis veikia <...> mano patirtis yra mano religija <...> aš nevaikštau į cerkvę, bet tai nereiškia, kad esu netikinti, aš tikiu, kad kažkokia galia egzistuoja.“ [Informantė Nr. 3]

„<...> Prisimenu, kad į cerkvę eidavau iki man sukako 17 ar panašiai <...> ten aš gana gerai jausdavausi, tačiau dabar į dalykus pradėjau žiūrėti labiau skeptiškai, nežinau <...> praradau

tikėjimą į daugelį dalykų. <...> Asmeniškai jaučiu, kad tai veikiau tapo tradicija nei kalbėjimasis su Dievu iš tikrųjų, tiesiog, žinai, eiti ir atpirkti savo nuomones malda. Jei kada norėsiu tai padaryti, nežinau, aš neisiu į savo gimtojo kaimo bažnyčią, aš bandysiu rasti kitokių būdų tai padaryti.“ [Informantė Nr. 4]

„Mes esame tradicinė šeima, bet stengiamės būti truputį modernesni <...> ypač man ir mano sesei užaugus, mes iš dalies bandome filtruoti <...> keletą toksiškų ritualų <...> taigi taip, mes esame tradiciniai kartveliai, mes švenčiame tradiciškai, bet su modernumo prieskoniu. Per Velykas mes einame į kapines <...> ir kartu nešamės labai daug maisto. Ir šis ritualas visą laiką pavirsta kažkokiu vakarėliu, tai yra labai keista ir mums tai nepatinka <...> mes visada protestuojame. Dabar mes tiesiog nueiname labai anksti atsinešdamos pagrindinius atributus – žvakę ir kiaušinių, ir viskas <...> Mes bandome sugriauti šitą [tradiciją], nes mūsų nuomone tai rodo didelę nepagarbą ir tai yra labai kvaila.“¹³ [Informantė Nr. 5]

Dar vienas pavyzdys, kuriuo būtų galima pagrįsti šią prielaidą, rodo, kad paskutinėje citatoje aprašytas tradicijas puoselėja Adžarijos regione sostinėje Batumyje gyvenanti ir save islamo religijai priskirianti tyrimo dalyvė:

„Mes esame įprasta šeima, neturime daug tradicijų. Lygiai taip pat, kaip ir kiti, mes švenčiame Kalėdas; taipogi švenčiame Ramadaną <...> nes esame musulmonai <...> tai tradicinė musulmonų šventė, kai namuose gaminame saldėsius, tradicinius kartveliškus patiekalus <...> tai labai tipiška ir specifiška, kadangi gaminame chalvą <...> mes turimes adžarišką chalvą ir abchazišką chalvą, ir mūsų šeima, mes visada gaminame abchazišką chalvą <...> ir visuomet einame į <...> tai vyksta kapinėse. Mes nešamės gėlių, saldėsių ir tuomet grįžtame namo.“ [Informantė Nr. 2]

Taigi, aptarti pavyzdžiai rodo, kad tyrimo dalyviams religija yra labiau matoma kaip simbolika, tradicijos ir tautinio identiteto dalis. Galima sakyti, kad religinė konfesija *per se* šiuo atveju praranda savo svarbą ir tyrimo dalyvių nėra pasitelkiama etninių ribų brėžimui. Tuo pačiu buvo pabandyta parodyti, kad dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių, religija dažnai yra matoma ir kaip vienas iš kartvelus ir rusus galinčių jungti bruožų.

3.4.2. Santykis su Sakartvelo stačiatikių bažnyčia

Pačios stačiatikybės svarbos mažėjimą galima aiškinti ir apžvelgiant tyrimo dalyvių išreikštą santykį su Sakartvelo stačiatikių bažnyčia (SSB) kaip institucija. Pirmiausia vertėtų aptarti SSB vaidmenį Sakartvelo visuomenėje. Tyrimai rodo, kad SSB kartvelai pasitiki labiausiai (Chelidze 2013, 13; Metreveli 2016, 700) – 2013 metais pasitikėjimas siekė 94 procentus (Chelidze 2013, 13). Apskritai SSB Sakartvele mėgaujasi daugybe privilegijų. Visų pirma tai aiškinama dideliu kartvelų

¹³ Daugiau apie šią tradiciją: Bedwell, Helena. 2023. “Why Georgians Dine in Cemeteries for Orthodox Easter”. Atlas Obscura, April 23, 2023. <https://www.atlasobscura.com/articles/why-georgians-dine-in-cemeteries-each-easter>.

atsigręžimu į religiją šalį krečiant smurtui ir skurdui po Sovietų Sąjungos subyrėjimo (Metreveli 2016, 700). Dėl šios priežasties, 2002 metais buvo pasirašyta konstitucinė sutartis tarp valstybės ir bažnyčios – remiantis ja, SSB buvo atleista nuo mokesčių, dvasininkams nebereikėjo eiti į karinę tarnybą ir vyriausiajam Sakartvelo patriarchui suteiktas specialus teisinis statusas (ten pat, 700). SSB taip pat gavo teisę dalyvauti įvairių sričių sprendimų priėmimo politiniu lygmeniu (Chelidze 2013, 13). Privilegijas SSB dalino ir į valdžią atėjęs Saakashvili, metų metus skirdamas jai didžiulį finansavimą (Metreveli 2015, 696). Nurodydamas į daugelį skirtingų autorių, Metreveli tai aiškina tuo, kad SSB buvo matoma kaip stipriai nacionalistinė ir konservatyvi institucija (ten pat, 698), todėl tai iš dalies kirtosi su Saakashvilio demokratine šalies vizija (ten pat, 697). Galima sakyti, jog suvokdamas galimybę, kad konservatyvi SSB greičiausiai nepritaris prisijungti prie europinių institucijų reikalingų liberalių reformų priėmimui, gerus santykius jis bandė palaikyti jai skirdamas didžiules pinigų sumas. Pridurama, kad politikai Sakartvele apskritai nėra linkę kritikuoti bažnyčios, kadangi ji dažnai yra pasitelkiama rinkėjų mobilizavimui (Kakachia 2014, 2).

Taigi, pasidaro aišku, kad SSB šalyje yra itin stipriai politizuota institucija, turinti didžiulę įtaką Sakartvelo gyventojams. Atsižvelgiant į šį faktą, būtina paminėti ir tai, kad SSB dažnai yra matoma kaip Rusijos valdžios skleidžiamų vertybių propoguotoja, dažnai vaizduojanti Rusiją moraliniu pavyzdžiu lyginant ją su liberaliais Vakarais (Gavashelishvili 2012; Kakachia 2014). Būtent dėl šios priežasties, tyrimo dalyviai tikina atsiriboję nuo SSB:

„<...> Mes nesekame religijos akiai, ta prasme mes nepraktikuojame bažnyčios. Prisimenu, kai buvau maža, mes eidavome į mišias kiekvieną sekmadienį, tačiau mes nesame iš tų žmonių, kurie tiesiog ignoruoja tai, ką bažnyčia daro šitai šaliai, mūsų mintims ir panašiai. Taigi, mes tikime į Dievą, tačiau netikime Dievo idėjas skleidžiančiais žmonėmis <...> Jau seniai yra įrodyta, kad Sakartvelo [stačiatikių] bažnyčia turi ryšių su rusais <...>“. [Informantė Nr. 5]

„<...> Sakartvelo [stačiatikių] bažnyčia visais laikais buvo stipriai susijusi su Rusijos stačiatikių bažnyčia <...> ir tik todėl, kad rusai irgi yra stačiatikiai, mes turime būti jiems draugiškesni, bet mes, jaunimas, nemėgstame tokios nuostatos iš jų pusės. Na, jie [Sakartvelo stačiatikių bažnyčia] Rusijos atvirai nepalaiko, bet labai matosi, kad jie visada kažkaip pateisina Rusiją dėl bažnyčios, tarpusavio ryšių bei kažkokios brolystės tarp bažnyčių. <...> Ir aš manau, kad žmonėms tai nepatinka, tokia prorusiška bažnyčia. <...> Bet mano nuomone, aš tiesiog noriu <...> atskirti tuos du dalykus – buvimą tikinčiu ir tiesiog bažnyčios palaikymą.“ [Informantė Nr. 7]

Taigi, šiame skyrelyje buvo aptartas subjektyvus tyrimo dalyvių atsiribojimas nuo stačiatikybės *per se*, nepaisant to, jog ji yra giliai įrėžta į tautinį kartvelų identitetą. Buvo įrodyta, kad tyrimo dalyviai religiją sieja ne tiesiogiai su stačiatikybe, o veikiau su tautiniu identitetu ir tradicijomis. Tai galima paaiškinti griežtu informantų nusistatymu prieš Sakartvelo stačiatikių bažnyčią, ją laikant stipriai prorusiška. Nors atrodytų, kad pati konfesiija tyrimo dalyvių nėra pasitelkiama etninių ribų

su migrantais brėžimui, tačiau galima daryti prielaidą, kad atsiribojant nuo Rusiją palaikančios stačiatikių bažnyčios, tokiu būdu gali būti norima parodyti atsiribojimą ir nuo pačių rusų. Bet kuriuo atveju, būtina paminėti, kad išanalizavus empirinę medžiagą, yra gana sudėtinga teigti, kad toks tyrimo dalyvių požiūris susiformavo būtent karo Ukrainoje kontekste, kadangi šiuo atveju savo pasakojimuose apie religiją, kartvelų studentai to tiksliai nenurodo.

IŠVADOS

Darbe pristatyta teorinė literatūra pabrėžia, kad etnis identitetas yra konstruojamas per santykį, pasitelkiant socialinius ir kultūrinius bruožus, o tuo pačiu yra minima ir specifinių simbolių svarba, kurių pagalba etniškumas santykio metu yra transliuojamas. Etninio identiteto konstravimas per santykį reiškia, kad kurdami identitetą, socialinio lauko dalyviai tapatinasi su vienais arba save atskiria nuo kitų socialinio lauko dalyvių. Galima pridėti, kad identiteto konstravime, vienas svarbiausių aspektų yra skirtumo suvokimas, kadangi per tai yra išryškinama savo paties tapatybė. Supratus panašumus ir skirtumus yra kuriamos etninės grupės, o tuo pačiu ir teorinėje literatūroje minimas *kitas*.

Tokiu būdu tarp etninių grupių yra brėžiamos ribos. Pasitelkta teorinė literatūra atskleidžia, kad nors šis socialinis procesas vyksta individualiai ir subjektyviai, tuo pačiu yra įvardijama išorinių faktorių svarba. Pridedama, kad išoriniai veiksniai įgauna didesnę reikšmę, jei yra sukurta tautinė tapatybė, kadangi tautinė tapatybė yra stipriai institucionalizuota ir susieta su valstybe, o tai reiškia, kad etninės ir politinės ribos turėtų sutapti. Tiek moderni valstybė, tiek ir tautinė tapatybė yra politinį prieskonį turintys konstruktai, todėl šioje vietoje ribų brėžimas dažnai yra lemiamas ne tik subjektyviu pasirinkimu, tačiau ir tautinės valstybės sukonstruotomis kategorijomis, kurios savyje taipogi turi stiprią emocinę galią.

Teigiama, jog etniškumo ribų tyrimuose vertėtų bandyti atskleisti, kokioms specifinėms aplinkybėms susiklosčius, socialinio lauko dalyviai pasitelkia kategorijomis paremtus skirtumus, tokiu būdu brėždami ir naują socialinę ribą. Iš to galima matyti, kad etninės ribos yra kintančios ir gali būti perbraižomos specifiniuose kontekstuose. Ribų perbraižymas reiškia, kad keičiantis kontekstams, jos gali būti aktualizuojamos, plečiamos naujomis arba sutraukiamos atsisakant senųjų praktikų.

Šios teorinės įžvalgos yra reikšmingos ir prieinant prie šiame darbe aprašyto tyrimo išvadų. Interviu metu kartvelais save suvokiančių studentų buvo klausama apie tam tikrų etniškumo dėmenų (kalbos, religijos, istorijos interpretacijų) svarbą konstruojant kartvelišką tapatybę ir brėžiant ribas tarp savo ir svetimo karo Ukrainoje kontekste.

Visų pirma, galima daryti išvadą, kad etninė tapatybė kartvelų studentams yra svarbus jų būties elementas – tą galima pastebėti atlikus interviu metu surinktos medžiagos analizę. Tyrimo dalyviai parodo su savo etnine tapatybe turintys labai tvirtą emocinį ryšį ir tuo pačiu drąsiai jų suvokiamą kartveliškumą reiškia įvairiose situacijose.

Šią įžvalgą galima aiškinti ir tuo, kad interviu metu itin dažnai minimas pagarbos kartveliškai tapatybei momentas. Tai pastebima jų pasakojimuose apie įvairias socialines situacijas su migrantais – tyrimo dalyviai specifiniais savo pasirinkimais siekia parodyti, kad kartveliška tapatybė turėtų būti

gerbtina. Galima daryti išvadą, kad aptariamas požiūris itin išryškėja karo Ukrainoje kontekste, o tuo pačiu net įgauna savotišką agresyvumo momentą.

Bene ryškiausiai tyrimo dalyviai transliuoja savo etninę tapatybę per kalbos vartojimo ypatumus. Pirmiausia, galima tvirtai teigti, kad kalba tyrimo dalyviams yra svarbus dėmuo konstruojant kartvelišką tapatybę ir brėžiant tarptnines ribas su migrantais karo Ukrainoje kontekste. Aptariant kontekstus, galima teigti, kad kalba tarptninių ribų brėžimui yra pasitelkiama tais atvejais, kuomet migrantai įvairiose socialinėse situacijose į juos kreipiasi rusiškai. Buvo parodyta, kad tokiu atveju tyrimo dalyviai sąmoningai atsisako socialinį kontaktą tęsti arba, jų žodžiais, demonstratyviai naudoja kartvelų kalbą. Iš kitos pusės, šios praktikos nėra taikomos socialinio kontakto su ukrainiečiais kontekstuose. Tai dar kartą įrodo, kad kalbą tyrimo dalyviai naudoja aktualizodami ribą tarp savo ir svetimo. Tuo pačiu, būtina pridurti, jog paminėtos praktikos ypač išryškėja karo Ukrainoje kontekste.

Apžvelgiant istorijos pasakojimus, galima teigti, kad dalyviai juos taip pat naudoja tarptniniams riboms brėžti ir šiuo atveju išskiria karus – tiek Abchazijos (1992-1993 m.), tiek ir Rusijos-Sakartvelo karą (2008 m.). Riba tarp savo ir svetimo šiuo atveju brėžiama tapatinantis su Rusijos agresiją šiuo metu patiriančia Ukraina. Tai daroma per aiškiai išreiškiamą paralelę, kad Ukrainos karas taip pat yra ir Sakartvelo karas. Aptariant istorijos interpretacijas, taip pat galima paminėti tolimesnio galimo tyrimo kryptis, kurios galėtų apimti darbe aprašyto kartvelų etninio nacionalizmo įtaką tokioms praktikoms tirti.

Aptariant religijos elementą, reikėtų pabrėžti, kad išanalizavus tyrimo metu surinktą medžiagą, negalima tvirtai teigti, kad religija tyrimo dalyvių yra naudojama tarptniniams riboms brėžti. Tai galima būtų aiškinti informantų išreiškiamą mažėjančią religijos svarbą. Tuo pačiu, tai gali priklausyti ir nuo santykio su Sakartvelo stačiatikių bažnyčia. Tai taip pat gali būti viena iš tolimesnio galimo tyrimo krypčių.

Reikia pripažinti, kad daugelis interviu metu atsiskleidusių praktikų nėra susiformavusios tik išskirtinai masinės migracijos dėl karo Ukrainoje kontekste. Bet kuriuo atveju, tyrimo rezultatai parodo, kad kai kurios praktikos formuojasi būtent šio kontekste rėmuose, tuo parodant etninio identiteto ir tarptninių ribų brėžimo situaciškumą bei patvirtinant teorinių priegų reikšmę.

Pabaigoje galima būtų paminėti, jog šis tyrimas buvo atliktas labai dinamiškame ir sparčiai besikeičiančiame Sakartvelo visuomenės kontekste. Kadangi buvo minėta mokslinių tyrimų šiame kontekste stoka, galima teigti, jog šis tyrimas gali būti įkvėpimas atlikti įvairaus tipo kartvelų tapatybės tyrimus ateityje.

BIBLIOGRAFIJA

Adamashvili, Mariam. 2021. "The so-called "Cyanide Case" in Georgian Media". *Vectors of Social Sciences* 1, no. 1: 115–124. <https://doi.org/10.51895/vss1/adamashvili>.

Artoni, Daniele, and Sabrina Longo. 2020. "The Prospect of the Russian Language in Georgia. Insights from the Educated Youth." In *Armenia, Caucaso e Asia Centrale. Ricerche 2020*, edited by Carlo Frappi and Paolo Sorbello, 183–200. Venice: Edizioni Ca 'Foscari.

Blauvelt, K. Timothy. 2013. "Endurance of the Soviet Imperial Tongue: the Russian Language in Contemporary Georgia". *Central Asian Survey* 32, no. 2: 189–209. <https://doi.org/10.1080/02634937.2013.771978>.

Brubaker, Rogers, and Frederick Cooper. "Beyond 'Identity'". *Theory and Society* 29, no. 1 (February): 1–47. <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>.

Coppieters, Bruno. 1999. "The Roots of the Conflict." In *A Question of Sovereignty. The Georgia-Abkhazia Peace Process*, edited by John Lattimer, 14–20. London: Conciliation Resources.

Chelidze, Ana. 2014. "Ethno-Nationalistic and Religious-Nationalistic Components of Identity in Post-Soviet Georgia". *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* 34, no. 2: 1–20.

Darchiashvili, David. 2003. "Georgian Security Problems and Policies". In *The South Caucasus: A Challenge for the EU*, edited by Dov Lynch, 107–128. Alençon: European Union Institute for Security Studies (EUISS).

De Leonardis, Fabio. 2016. "Memory and Nation-Building in Georgia". In *Nation-Building and Identity in the Post-Soviet Space. New Tools and Approaches*, edited by Rico Isaacs and Abel Polese. 24–46. London and New York: Routledge.

DerSimonian, Artin. 2023. "Ukraine war unleashed similar West-Russia divide in Georgia". Responsible Statecraft, March 9, 2023. <https://responsiblestatecraft.org/2023/03/09/ukraine-war-unleashed-similar-west-russia-divide-in-georgia/>.

Eriksen, H. Thomas. 2010. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. London and New York: Pluto Press.

Gabunia, Kakha. 2014. "Language Situation in Modern Georgia. 1. Kartvelian Languages". *International Journal of Multilingual Education* 2, no. 3 (July): 35–55. <https://doi.org/10.22333/ijme.2014.3004>.

Gavashelishvili, Elene. 2012. "Anti-Modern and Anti-Globalist Tendencies in the Georgian Orthodox Church". *Identity Studies* 4: 118–137.

Gillis, R. John. "Introduction: Memory and Identity: The History of a Relationship." In *Commemorations: The Politics of National Identity*, edited by John R. Gillis, 3–24. Princeton: Princeton University Press.

Henry, Laura, and Elizabeth Plantan. 2022. "Putin called fleeing Russians 'traitors'. Who's actually leaving?". *Washington Post*, March 31, 2022. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/31/russian-activists-exile-putin-protests/>.

Jackson, James. 2022. "Russians Are Fleeing Putin's Draft. But in Georgia, Few Are Happy About a Fresh Influx". *Time*, October 6, 2022. <https://time.com/6217860/russia-exodus-georgia-tensions/>.

Lawler, Steph. 2014. *Identity: Sociological Perspectives*. Cambridge and Malden: Polity Press. 160–179.

Kakachia, Kornely. 2014. "Is Georgia's Orthodox Church an Obstacle to European Values?". *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 322: 1–6.

Kakachia, Kornely, and Salome Kandelaki. 2022. "The Russian Migration to Georgia. Threats or Opportunities?". *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 818: 1–7.

Kelly, Ian, and Kramer J. David. 2021. *A Country on the Verge: The Case for Supporting Georgia*. The German Marshall Fund of the United States.

Kucera, Joshua. 2022. "Georgia says it won't join international sanctions against Russia". *Eurasianet*, February 25, 2022. <https://eurasianet.org/georgia-says-it-wont-join-international-sanctions-against-russia>.

Metreveli, Tornike. 2016. "An Undisclosed Story of Roses: Church, State, and Nation in Contemporary Georgia." *Nationalities Papers* 44, no. 5 (September): 694–712. <https://doi.org/10.1080/00905992.2016.1200021>.

Nodia, Ghia. 1999. "Georgian Perspectives." In *A Question of Sovereignty. The Georgia-Abkhazia Peace Process*, edited by John Lattimer, 20-27. London: Conciliation Resources.

"Protest in Georgia as migration from Russia doubles since draft". The Straits Times, September 28, 2022. <https://www.france24.com/en/live-news/20220928-protest-in-georgia-as-migration-from-russia-doubles-since-draft>.

Smith, Graham, Vivien Law, Andrew Wilson, Annette Bohr, and Edward Allworth. 1998. "Language Myths and the Discourse of Nation-building in Georgia." In *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*, 167–196. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511598876.010>.

Sukhishvili, Tamar. 2019. "The Georgian Language: Threats and Challenges". *Język. Komunikacja. Informacja*, no. 2 (March): 25–37. <https://doi.org/10.14746/jki.2017.12.2>.

Tsygankov, P. Andrei, and Matthew Tarver-Wahlquist. 2009. "Duelling Honors: Power, Identity and the Russia–Georgia Divide". *Foreign Policy Analysis* 5, no. 4 (October): 307–326. <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2009.00095.x>.

Wertsch V. James, and Zurab Karumidze. 2009. "Spinning the Past: Russian and Georgian Accounts of the War of August 2008". *Memory Studies* 2, no. 3: 377–391.

Wimmer, Andreas. 2008. "The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory". *American Journal of Sociology* 113, no. 9 (January): 970–1002. <https://doi.org/10.1086/522803>.

Wolff, Stefan. "Georgia: Abkhazia and South Ossetia". <https://pesd.princeton.edu/node/706>.

Woodward, Kath. 2004. *Questioning Identity: Gender, Class, Ethnicity*. London and New York: Routledge. 1–43.

PRIEDAI

1 priedas.

1 pav.

2 pav.

2 priedas. Interviu gairės.

1st block of questions: *Introduction and getting to know the person*

- Could you please introduce yourself and tell me more about your background. Where are you from? What are you studying? How did you choose your study and the university you are studying at?
- What languages do you speak? Which language would you call your native language and why? Which other languages and why do you use in your everyday life? How have you learned them and why?

2nd block of questions: *Family and ethnic identity*

- Could you please tell me about your family? Where are your family members from? What are they doing? What languages do you use to communicate with your family and why?
- How would you describe your family in ethnic sense? Could you please describe your family's habits and traditions? Which celebrations are held in your family? How would you celebrate them? Why? Would you say that your family's traditions are somehow similar or distinctive from other families' traditions or celebrations? Why similar/distinctive? Do your family's habits and traditions depend on the family's ethnicity and how?
- If you remember, could you tell me more about their lives during Soviet times? How would your family members describe the life during that time? What are their main memories from it?

3rd block of questions: *The War in Ukraine and reactions*

- Could you please tell me about your first reactions when you got to know about Russia's attack on Ukraine on February 24th? Why do you think the war has started? How were the reactions among your family and friends?
- Did you participate in any support events/protests after the war had started and why? How would you describe those support events/protests? Have you heard about any other social initiatives which occurred in regard to this war? Have you even been involved in any of them? If yes/no, why? If yes, which one and why? Why do you think these social initiatives are (not) important?
- What is your experience from the events in Georgia in August of 2008? Would you make some parallels with the events in Ukraine now? Why?

4th block of questions: *Migrants from Russia/Ukraine*

- Please tell me more about your personal interactions with the migrants from Russia/Ukraine. Where and when would you usually have interactions with the migrants? What language would you use to communicate with them? Why? Would you use different language to communicate with migrants from Russia and from Ukraine? Why?
- Could you please comment whether the migration to Georgia after the war in Ukraine changed the way you use your native language? How?
- Could you please comment a little more about language variety in the city at the moment. Have you noticed any differences and how?
- Have you heard about any initiatives to help Ukraine with the migrants participating? Could you please tell me more about those initiatives?
- Could you please tell me about your friends? How have you met them? Which language do you usually speak with them and why? Could you describe any important *events* for you and your friends? Why are they important?

5th block of questions: *Religious identity*

- What religion do you practice/your family practices? Would you say that your religious affiliation is somehow connected to your ethnic affiliation? How? Do any of your family traditions are connected to religion and how?
- Do other Kartvelians practice this religion? Why?
- The new migrants from Ukraine/Russia – how would you describe them in religious sense, e.g., what religion do they practice? Do you meet at the same religious rituals/events/masses with the new migrants?

6th block of questions: *Social/ethnic hierarchies in the context of new migrants*

- Could you please comment me more about life in Tbilisi since migration to Georgia started after the war in Ukraine? How, in your opinion, the life in the city has been affected by this? Has your personal everyday life been affected by this in any way? If yes, in which way and why? Could you please tell me more about those changes?
- Have you heard about any initiatives for the migrants to integrate into the country/city? What is your opinion on those initiatives and why?

3 priedas.

3 pav.

SUMMARY

This master's thesis undertakes an analysis of 10 semi-structured interviews conducted within the framework of qualitative field research with Georgian students. The objective of the author is to explore how Georgian students employ cultural elements, such as language, religion, and historical narratives in the construction of their Georgian identity, while simultaneously making ethnic boundaries in the context of the war in Ukraine. The analysis of the gathered empirical data reveals that ethnic identity holds significant relevance for Georgian students as a fundamental aspect of their being. It is concluded that the research participants employ language as a means to demonstrate interethnic boundaries, particularly in social interactions where they are addressed in the Russian language. It is important to note that this practice is not used with Ukrainians. The analysis further demonstrates that Georgian students identify with Ukrainians when referring to the war in Ukraine as their own. Examination of historical narratives indicates that the participants also invoke the conflicts in Abkhazia (1992-1993) and the Russian-Georgian war (2008) to draw interethnic boundaries within the context of the war in Ukraine. Regarding the element of religion, it should be underscored that an analysis of the collected research material does not provide conclusive evidence to assert that religion is used by the participants for the purpose of making interethnic boundaries. This observation may be attributed to the diminishing significance of religion expressed by the participants, alongside their sometimes negative attitudes towards the Georgian Orthodox Church. In sum, this study affirms theoretical perspectives emphasizing the socially and culturally constructed nature of ethnic identity through relational processes. The findings of this master's thesis hold potential relevance for studying the effects of Russian migration resulting from the war in Ukraine on Georgian society, as well as for conducting further investigations into ethnic and national identities.

Keywords: ethnic identity, national identity, Georgia, Russia, migration, War in Ukraine